Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 280 (10877) | 1978 чылдың декабрь 6, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

ПЛАН КҮҮСЕЛДЕЗИН ХАНДЫРАР

Тываның ажыл-ишчилери онгу беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир, экономиказының бүгү адырларынга, үлетпүр бүдүрүлге бүрүзүнге бүдүрүлгениң ажыктыын, ажылдың шынарын бедидер дээш кызымак ажыл-иште хаара туттунган. ССРЭ-ниң чаа Конституциязының бир чыл оюнга чедир онгу беш чылдың үш чылдарының планын күүсеткениниң дугайын 20 бүдүрүлге коллективтери, 172 бригадалар, 2 муң ажыг ажылчыннар илеткээн. Ылаңгыя Кызылда сүт комбинадының, «Тыва суг тудуг» трестиң № 2 мехколонназының, Хову-Аксының АТБ-зиниң, Кызылдың аъш-чем садыының, Эрзинниң амыдырал хандырылга комбинадының коллективтери эрткен он айларда кызымак ажылдап, социалистиг чарыштың мурнуку одуруун ээлээннер.

СЭКП-ниң XXV съездизи улус ажыл-агыйының мурнунга кол сорулганы салган—онгу беш чылда экономиканың бүгү адырларынга, үлетпүр бүдүрүлге бүрүзүнге ажылдың ажыктыг чоруун болгаш бүдүрүп үндүрер продукцияның бедик шынарын чедип алыр. Ол бүгүнүң күүселдезин чедип алырынга кол чүүл—ниитилел бүдүрүлгезиниң бүгү участоктарынга планныг онаалдаларны чогуур үезинде күүседири болур.

Планнаашкынның, план күүселдезиниң чурумунуң дугайында айтырыглар партияның шиитпирлеринде, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң бижиттинген ажылдарында болгаш ооң чугааларында бүгү талалыг сайгартынган, ажылдап кылдынган. План—партияның экономиктиг политиказын боттандырарынга кол чүүл. Ынчангаш ооң күүселдезин хандырарын чедип алыры бүгү үлетпүр бүдүрүлгелер, тудуг, транспорт организацияларының удуртукчуларының, ында партия, профэвилел, комсомол организацияларының кол кичээнгейиниң төвүнге турар ужурлуг.

Кызыл хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериниң 10 ажыг коллективтери, 60 ажыг цехтери, участоктары, ээлчеглери болгаш бригадалары, 700 ажыг ажылчыннары онгу беш чылдың үш чылдарының планын хуусаа бетинде күүсеткен болгаш 80 ажыг ажылчын 1980 чылдың үлүүнде ажылдап турар, а 20 ажыг ажылчын онгу беш чылды дооскан. Хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелери, тудуг, транспорт организациялары бедик темп-биле ажылдап, планныг онаалдаларын чогуур хуусаазында күүседип турар. Ылаңгыя «Росводпром» каттыжыышкынның ДБК заводунда, дааранылга фабриказында, «Каа-Хем» разрезте болгаш оон-даа өске коллективтерде партия организациялары планныг онаалдаларны күүседиринче ажыл-ишчилерни мобилизастаар талазы-биле организакчы болгаш политиктиг ажылды күштелдирген.

Автосептелге заводунуң коллективи автомобильдерни болгаш агрегаттарны септээриниң шууштурулга аргазын ажыглап турар. 1976—1978 чылдарда ооң цехтеринде чаа 18 дериг-херекселдерни салган, чаартыкчы 36 саналдарны ажыглаан, күш-ажылды механизастааны—70 хуу. Ында 176 ажылчынның 40 ажыы үш чыл планын октябрь 7-де күүсеткен, 20 хире ажылчын 1981 чылдың үлүүнде ажылдап турар. Коллектив чыл эгезинден бээр продукция сайгарарының планын 101,5 хуу күүседип, республиканың мурнакчы бүдүрүлгелериниң одуруунда чоруп турар.

Онгу беш чылдың 3 чылдарының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткен мурнакчылар хөй. Ындыгларга «Росводпром» каттыжыышкынның ДБК заводунда Н. Безлюданың, 48-ки тудуг эргелелинде Е. Бизяеваның, № 2 АТБ-де Е. Кузовлевтиң, № 1 АТБ-де Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ю. Зюзинниң, хууда чагыглар ёзугаар хеп даараар фабрикада Н. Якушкинаның удурткан бригадаларының кежигүннерин болгаш оон-даа өскелерни адап болур. Чыл эгезинден бээр планныг онаалдаларын «Каа-Хем» разрез, Тываның электри четкилери, «Тыва кобальт» комбинат, Кызылдың сайгарылга баазазы, дааранылга фабриказы, Хову-Аксының хлеб заводу, Кызылдың эът комбинады, Шуурмактың ыяш белеткээр пунктузу болгаш оон-даа өске чамдык коллективтер доктаамал ажыр күүседип келген.

Республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери чыл эгезинден бээр продукция сайгарарының планын 97,9 хуу күүсеткен азы 871 муң рубльдиң продукциязы чедир сайгартынмаан. Ол-ла үеде ниити продукция бүдүрериниң планы 98,4 хуу күүсеттинген, азы 1471 муң рубльдиң продукциязы чедир бүдүртүнмээн. Ылаңгыя «Тудуг кезектери» комбинат чылда 12 муң кубометр тудуг материалдары бүдүрер планын 78,1 хуу күүсеткен, а чыл төнчүзүнге чедир ам-даа 4,5 муң кубометр тудуг материалдарын кылыр өрелиг боп турар.

Ак-Довурактың үлетпүр-бүдүрүлгелер комбинады чылда 1 муң кубометр тудуг материалдары бүдүрер планын чүгле 50 хуу чедирген. Тываның даг-дүкчүлери 47.430 тонна даг-дүгүн, Үстүү-Енисейниң балык заводу—134 тонна балыкты, пиво заводу—120 муң дал пивону күрүнеге чедир бүдүрбээн. Эът-сөөктен далган кылыр заводтуң, Кызыл-Мажалыктың тууйбу заводунуң, Элегес-Аксында хана материалдарының заводунуң, Самагалдайның «Сельхозтехника» салбырының коллективтери продукция бүдүрериниң-даа, ону сайгарарының-даа планныг онаалдаларын доктаамал күүсетпейн келген.

Планныг онаалдаларның күүселдезин хандырарынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери кол чүүл болур. Ынчалза-даа «Тудуг кезектери» комбинатта, Шагаан-Арыгның үс заводунда, Үстүү-Енисейниң балык заводунда, «Сельхозтехниканың» Самагалдайда салбырында болгаш оон-даа өске чамдык бүдүрүлгелерде ол чугула көргүзүг күүсеттинмейн турар.

Чыл төнчүзүнге чедир ай четпес үе арткан. А чедир кылдынмаан ажылдар ам-даа хөй дээрзин үстүнде фактылар көргүзүп турар-дыр. Планныг онаалдаларның күүселдезин хандырар дээш ажыл-ишти шын организастап, бар арга-курлавырларны долузу-биле ажыглаары үлетпүр бүдүрүлгелерниң, транспорт, тудуг организацияларының удуртукчуларындан негеттинип турар. «...Төлевилел плээн апаар. План хоойлу болу бээр. Ынчангаш бистиң бүгү ажылывыстың—база масса-политиктиг болгаш организастыг-даа ажылдың кол угланыышкыны бир янзы хевирлиг апарып: планны долдур болгаш ажыр күүседирде чүнү кылырынче угланыышкынныг апаар»—деп, СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Ажылчындан эгелээш бүдүрүлгениң удуртукчузунга чедир бүгү кадрларны планныг онаалдаларның күүселдези дээш бедик харыысалгалыг болурунга партия кижизидип турар. Ынчангаш план күүселдезин хандырары—партия организацияларының, күш-ажылчы коллективтер бүрүзүнүң удуртукчуларының кол хүлээлгези болур ужурлуг.

ПАРТИЯНЫҢ ПЛАННАРЫ—ЧОННУҢ ПЛАННАРЫ

СААНЧЫ ӨӨРҮМ-БИЛЕ КАДЫ

Өске бүгү чон-биле бир дөмей, бистиң «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажыл-ишчилери, оларның аразында саанчылар бистер, СЭКП ТК-ның чоокта чаа болуп эрткен ноябрь Пленумунга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын аажок улуг сонуургал-биле таныжып, ында айыттынган чүүлдерни ажыл-чорудулганың программазы кылдыр хүлээп ап турар бис. Төөгүлүг ол чугаада көдээ ажыл-агыйны улам ынаа хөгжүдериниң айтырыглары база катап аажок тодаргай айыттынган.

Ылаңгыя 1979 чылды СЭКП Төп Комитединиң июль (1978 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин херек кырынга боттандырып эгелээривистиң баштайгы чылы болурун демдеглээш, эш Л. И. Брежнев эът, сүт болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүреринге көскү өзүлдени чедип алыры эң кол чүүл болур деп онзалап айыткан. Мааа көдээ ажыл-ишчи бүрүзү бодунуң үлүүн шыдаар шаа-биле киирген турар ужурлуг деп чүвени бистиң ферманың саанчылары бедик харыысалга-биле билип турар.

Мээң эш-өөрүм-даа, бодум-даа бо чылын багай эвес көргүзүглерни чедип алдывыс. Ниити ферма кыштаглаашкынче багай эвес белеткелдиг кирген. Малдың чем-сууру тургустунган, кажаа-хораа, малчыннарның бажыңнары септеттинген. Оларның амыдырал-чуртталгазының культуразы бедип турар. Амыдырал ындыг болурга ажыл база үре-түңнелдиг боордур. Мээң чарыштыг өөрүм Ольга Санаажык, Монгуш Дарый олар багай эвес көргүзүглерлиг болган. Бодум бо чылдың он айларында меңээ быжыглаан 19 инектен 37 тонна сүттү саггаш, саанчылар аразынга калбарган чарыштың тиилекчилериниң бирээзинге кирдим.

Бистиң ажыл-херээвисте чедир шиитпирлеттинмээн чүүлдер ам-даа хөй. Чоокта чаа партияның район конференциязынга олургаш, өске фермаларда байдал-биле бистиниң деңнештирип бодап олурдум. Бир эвес курлавырларны болгаш аргаларны четче ажыглаар болза, районнуң совхозтарының фермаларынга сүттү оон-даа көвүдедип болур дээрзин конференцияга илеткелчи-даа, санал берген делегаттар-даа чугаалап турду. СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунга эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыттынган сорулгаларны күүсеттиринге мээң саанчы өөрүм-даа, бодум-даа долу шиитпирлиг бис.

С. КАРА-КЫС,
коммунист саанчы.
«Күш-ажылдың хостуу» совхоз,
Торгалыг сүт-бараан фермазы.

ЧЕДИИШКИННИГ ДООЗАР БИС

СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунга СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежнев улус ажыл-агыйында улуг сорулгаларның бирээзи болур чоннуң калбак хереглелиниң барааннарын бүдүрерин көвүдедирин онзалап чугаалаан. Кызылдың холушкак барааннар садыының Каа-Хем суурда № 1 магазининиң коллективи эш Л. И. Брежневтиң ол чугаазы-биле таныжып, чонга бараан садарын улам көвүдедир, хандырылганың культуразын ам-даа бедидер дээш ажылдап эгелээн.

Бо чылдың эгезинден бээр бистиң коллектививис бараан сайгарылгазының планныг онаалдазын чедиишкинниг күүседип келген. Чүгле ноябрьда безин 215 муң рубльдиң барааның чонга садар турган, ону 224 муң рубль кылдыр күүсеткен. Пленумнуң материалдары-биле таныжып бүдүрүлге хуралынга декабрьның планын хуусаадан эрте күүседип, чылды чедиишкинниг доозар хүлээлгени садыгжылар алган.

Б. САЛЧАК,
№ 1 магазинниң директору.

Чадаананың суггарылга системазының эргелелинде чолаачы Михаил Кара-Сал мурнакчыларның бирээзи. Михаил Шойданович бодунуң акыларының мергежилин эдерип, 8 чыл бурунгаар чолаачылап эгелээн. Өг-бүлениң ажы-төлүнден Михаил беш дугаар чолаачы болганы ол.

Аныяк оол шеригден халажып келгеш-ле, бо эргелелге ажылдап кирген. Ол ам ында 7 чыл ажыг чолаачылап турар. Михаил Кара-Сал 1978 чылда 96000 тонна-километрни эртер хүлээлгезин октябрь эгезинде-ле 99953 тонна-километр кылдыр ажыр күүсеткен. Ам ол 1979 чылдың февральдың үлүүнде ажылдап турар. СЭКП ТК-ның чоокта чаа болуп эрткен ноябрь Пленумунуң материалдары-биле ол таныжкаш, бо хүннерде улам сорук кирген ажылдап турар.

М. КӨЖЕЛДЕИ.

Чөөн-Хемчик район.

СОВЕТ-АФГАН ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Декабрь 4-те Кремльде совет-афган чугаалажыышкыннар эгелээн.

Чугаалажыышкыннарны:

совет таладан—СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев;

афган таладан—Афганистанның Улус-демократтыг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары, Афганистан Демократтыг Республиканың Революстуг чөвүлелиниң Даргазы, Премьер-Министри Н. М. Тараки, АУДП ТК-ның Политбюро кежигүнү, АУДП ТК-ның секретары, Премьер-Министриниң оралакчызы, даштыкы херектер министри Х. Амин, АУДП ТК-ның Политбюро кежигүнү, АУДП ТК-ның секретары, ниитиниң кадык камгалал министри, планнаашкын министриниң хүлээлгезин күүседип турар Ш. Вали, АУДП ТК-ның Политбюро кежигүнү, көдээ ажыл-агыйның болгаш чер реформазының министри С. М. Зерай, АУДП ТК-ның Политбюро кежигүнү, дээди өөредилге министри М. Сума олар чорудуп турар.

Чүректиң ханызындан найыралдың болгаш билчиишкинниң байдалынга эрткен чугаалажыышкыннар үезинде совет-афган харылзааларның айтырыгларының талазы-биле санал-оналдар солчуушкуну болган. ССРЭ-ниң болгаш Афганистанның аразында чаагай кожа-хелбээ догуннаашкынның болгаш кады ажылдажылганың чапчыл-чаан харылзаалары совет болгаш афган улустарның үндезин эрге-ажыктарынга тааржып турарын сеткил ханыышкын-биле демдеглээн. Афганистанга апрель революциязының түңнелинде янзы-бүрү адырларга ийи чурттуң кады ажылдажылгазын калбартырынга, сайзырангайжыдарынга болгаш ханыладырынга шынар талазы-биле чаа байдалдар көстүп келген.

Чуртка социал-экономиктиг улуг чаартылгаларны боттандырарынга, афган улустуң эрге-ажыктарынга таарыштыр чаа ниитилел болгаш күрүне тургузуун тудуп тургузарынга Н. М. Тараки, найыралчы афган улус улуг чедиишкиннерлиг болурун совет удуртукчулар күзээн.

Революстуг чаалап алыышкыннарын быжыглап бадыткаар болгаш мөлчүүшкүнден хостуг ниитилелди тургузар дээш афган улустуң демиселинге дузалап, ону деткип турары дээш совет улуска, СЭКП ТК-га болгаш ССРЭ-ниң Чазаанга сеткилдиң ханызындан өөрүп четтиришкинни Н. М. Тараки илергейлээн.

Чугаалажыышкыннар үезинде Азияда байдалды кииргиштир делегейниң чамдык болгаш ССРЭ-ниң Чазаанга сеткилдиң хамаарышпас күрүнелериниң иштики херектерин холгаарлаар дээр оралдажыышкыннарга удур, тайбың болгаш делегейге айыыл чок чорук дээш, колониализмниң артыышкыннарын, кеш-сөөктү ылгай көөрүнүң чүүл-бүрү хевирлерин чок кылыр дээш демиселге ССРЭ-ниң болгаш Афганистан Демократтыг Республиканың туруш-бодалдарының дүгжүп турарын демдеглээн.

Чугаалажыышкыннар уламчылаар.

(СЭТА).

Даштыкы медээлер

ГАВАНА

Кубаның ажылчы чоннарының Профэвилел төвүнүң он дөртку съездизи ажылын дооскан. Социалистиг тургузуушкунга куба ажылчы чоннарының идепкейлиг киржилгезиниң калбак программазын төлевилээн. Кубаның Компартиязының ТК-зының Бирги секретары, Куба Республиканың Күрүне чөвүлелиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Фидель Кастро съезд хагдынып турда делгеренгей чүве чугаалаан.

Сөөлгү чылдарда чурттуң профэвилел шимчээшкининиң чедип алган улуг чедиишкиннерин айыткаш, Ф. Кастро профэвилелдери куба социалистиг күрүнениң амыдыралынга бөгүн аажок улуг рольду ойнавышаан, эң чугула айтырыгларны шиитпирлээринге эң калбак киржилгелиг болуп турарын онзалап демдеглээн.

ДЖОРДЖТАУН

Кариб далайда улуг эвес ортулук күрүне—Антигуаның эрге-чагыргалары Канаданың «Спейс рисерч» дээр корпорациязы бодунуң ажыл-чорудулгазын соксадырын болгаш эң чоокку хүннерниң дургузунда ол ортулукту каггаш чорууруң негээн. Ол компания Мурнуу-Африка Республиканың болгаш Родезияның дерзии ёзу-чурумнарынга боо-чепсекти база ок-чемзектерни үргүлчү садып келгени-биле холбаштыр ындыг негелделиг шиитпир хүлээп алдынган. Өлүм чепсээниң садыгжыларының ындыг үүлгедиглери Антигуаның депшилгелиг хөй-ниитизиниң шиитпирлиг удурланыышкынын хайныктырган.

ВАШИНГТОН

Никарагуада Сомосаның диктаторжу ёзу-чурумунга боо-чепсектиң кол садыкчыларының бирээзи Израиль болуп турар деп, Ассошиэйтед пресс агентилел дыңнаткан. Израиль боо-чепсектиң дузазы-биле диктатор Сомоса Төп Америкада ол чуртта чоннуң тура халыышкынын ханга холууруң кызыдып турар. Сомосаның национал гвардиязы Израильден «Галил» дээр ланчылыларны, «Узи» дээр автоматтарны, дерзии хемчеглер чорударынга ажыглаар «Арава» дээр самолеттарны хөйү-биле ап турар. Ол берилделер болза, бзрдын талакы чурттардан боо-чепсек алырынга Сомосаның шуут дузазын каш удаа ажыглап келген Тель-Авивтиң харыызы болуп турар деп, бо агентилел чери айыткан.

ЛОНДОН

Индий-совет харылзаалар үениң шылгалдазын туткан деп, чагырыкчы Джаната партияның чиңгине секретары Мадху Лимайе индий-совет культура ниитилелиниң Бомбей салбырының чыл бүрү эртер конференциязын Бомбейге ажыдып турда медеглээн. Совет Эвилелиниң Индияга көргүзүп турар политиктиг болгаш экономиктиг бүгү талалыг деткимчезин ол бедик-биле үнелээн.

АЛЖИР

Алжирниң даштыкы политиказы хосталганың болгаш хамаарышпас чоруктуң херээн камгалаарынче, империализмге болгаш колониализмге ойтур шавыышкынны организастаарынче угланган деп, Алжир Улус-Демократтыг Республиканың Революстуг чөвүлелиниң албан хуузу-биле тараткан медеглелинде чугаалаан.

Алжир улустуң чаалап алыышкыннары чуртка революстуг чорудулганы улам ынай сайзырангайжыдарын магадылап турарын медеглелде онзалап демдеглээн. Үлетпүр, чер болгаш культура реформалары ышкаш ындыг чугула чедиишкиннерни алжир революция чурттуң төөгүзүнде кирип бижиткен. Ол революция национал чөптүг үндезиннерге бүдүрүлгелерни эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарның киржилгезин хандырган, халас өөредилгени болгаш медицина хандырылгазын организастаан база магадылаан, янзы-бүрү районнарның экономиктиг хөгжүлдезиниң деңнелдерин деңнештирериниң программазын амыдыралда боттандырып турар.

Алжир революцияның хөгжүлдезиниң байдалында чурттуң конституцияда көрдүнген органнары тургустунган болгаш бадыткаттынган. Боттарының мурнунда салдынган сорулгаларны күрүне органнарының боттандырарының магадылалы Революстуг чөвүлел болу берген. Программа болур кол документиниң—Национал хартияның эрге-хемчээлдеринге дүүштүр күрүне албан черлери боттарының хүлээлгелерин күүсеткен турарын ол чөвүлел хайгаарап турар деп, Революстуг чөвүлел айыткан.

Национал хартияга болгаш социалистиг угланыышкынга бердинген алжир улус улусчу революцияга болгаш ооң депшилгелиг чаалап алыышкыннарынга кандыг-даа кыжаныышкынга ойтур шавыышкынны берип шыдаар арга-шинектиг деп, медеглелде онзалап демдеглээн.

ТОКИО

Негелде-хереглелдиң аажок кызырылганы-биле холбаштыр чурттуң металлургия үлетпүрүнде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң аажок кудулааның Японияның күш-ажыл министерствозу дыңнаткан. Ол 1976 чылдыынга деңнээрге, эрткен чылын 18,3 хуу кудулаан.

(СЭТА).

ХОЖУДААШКЫННЫҢ ЧЫЛДАГААНЫ ЧҮДЕЛ?

Бай-Тайга болгаш Барыын-Хемчик районнарының чамдык ажыл-агыйларының удуртукчуларында: «часкы тарылга ам-даа элек, үе бар, белеткенип четтигиптер бис» дээр янзылыг хөөннер бар. А септелгениң байдалы дүвүренчиг, ол районнарда часкы тарылгага белеткел кошкак деп дорт чугаалап болур. Ону бадыткаары-биле чамдык чижектерни ап көрээлиңер.

Техниканың септелгези кышкы кадагалалга организастыг, хынамчалыг тургузарындан эгелээр ужурлуг. «Шекпээр», «Хемчик», «Тээли» совхозтарда техниканы кадагалалда чүтээр тургускан боордан башка, өске ажыл-агыйларда эки кылбаан, негелделерге дүүшпес болуп турар. Бо талазы-биле байдал «Барлык», «Бай-Тал» совхозтарда кончуг багай.

Бо чылдың дөрткү кварталының ийи айы төнген. А ийи районнуң совхозтарында бо кварталда септээр техниканың планының күүселдези кандыгыл?

Бай-Тайга районнуң ажыл-агыйлары IV кварталда септээр ужурлуг 33 тракторнуң 20-зин, 36 андазындан 18-ти, 23 сеялкадан 19-ту септээн, а 19 комбайн септээр турган, чаңгысты-даа кылбаан. Септелгеде хаара туттунган механизаторларның саны эвээш. Кызыл-Мажалыктың «Сельхозтехника» салбырынга 8 тракторну, 8 машинаны, 7 тараа комбайнын дужаар турган чангызын-даа эккелбээн.

Техника септелгези

Салбыр-биле совхозтар септелге керээзин мынчага дээр чарып албаан. Септээр ужурлуг техниканың артык кезектери чедишпес.

Барыын-хемчиктиглерде байдал кожаларындан база-ла дээредевес. «Шекпээр» совхоз көдээ ажыл-агый машиналарының септелгезин дооскан боордан башка, өске ажыл-агыйлар бо ажылче чаа киргилээн. Чүгле «Хемчик» совхоз комбайн септелгезин чорудуп турар, а өске ажыл-агыйлар ону ам-даа эгелевээн. Бо районнуң ажыл-агыйлары база «Сельхозтехника» салбырынга септээр ужурлуг машиналарын, агрегаттарны долузу-биле чедирбээн, салбыр-биле керээни-даа чарбаан.

Келир чылдың хову ажылдарынга техниканы белеткээриниң бо районнарда хожудап турарының ужуру чүдел? Бирээде, кол чылдагааны—«Сельхозтехника» салбырынче чууй каап, артык кезектер чогунга сылдатлап турарында. Салбыр ажыл-агыйларның артык кезектер дээш киирген чагыгларын озалдадып азы күүсетпейн турар, ында артык кезектер чедишпес. Ийиде, ажыл-агыйларның инженер-техниктиг ажылдакчылары бо ажылды багай организастаан. Септекчилерниң тускай звеноларын тургуспаан, септелгениң план-графигин кылбаан, социалистиг чарышты организаставаан. Септээр ужурлуг машина-трактор ам-даа даштын хевээр, оларны септелге мастерскаяларынга кирбээн.

Ажыл-агыйларның инженер-техниктиг ажылдакчылары техника септелгезин «Сельхозтехника» салбыры багай шынарлыг чорудуп, септелгеже киирген тракторларны, комбайннарны үр үе иштинде септевейн, тоймаглап турарынга улуг хомудалды кылып турар.

Бо черле чөптүг, шын негелде. «Барлык», «Дөң-Терезин» совхозтардан ийи чыл бурунгаар кирген тракторлар, комбайннар септеттинмейн тоймаглаттынган. Оларны ам кээп үндүр бижиир деп турар. Салбырда септээн техниканың шынарын хынаар турары багай. Бо талазы-биле тускай дериг-херекселдер бар-даа болза, ону четче ажыглавайн турар. Септелгеге кирер, оон үнер техниканы тускай акт-биле хүлээтпейн, эки хынап көрбейн турар. Бо күзүн «Барлык» совхозтуң «Сельхозтехника» салбырынга септеткен ийи комбайны салбырдан үнгеш, совхоз төвүнге баргаш, үрелген, күзүн тараа ажаалдазынга киришпээни ооң тодаргай чижээ болур. «Сельхозтехника» салбырының ажыл-агыйларже чорудуп турар машина-техниказы четпес комплектилиг болгулаар. «Бай-Тал» совхозка барган силос комбайны, бир жатка четпес комплектилиг болганы-биле ажыглаттынмайн турган, тоймаглаттынган. Бо талазы-биле ажыл-агыйларның инженер-техниктиг ажылдакчыларында база улуг буруу бар. Чаа техника чеде бээрге, ону дораан-на ылап хынап турган хүлээп албас, карак-биле көргеш, далаш-биле ат салып бээр, ол-ла.

«Сельхозтехника» салбыры (эргелекчизи Г. А. Силкин, кол инженер А. Г. Ломакин) мынчага чедир комбайн септээр дугайын бодавайн турар. Ажыл-агыйлар-биле септээр техниканы четчелеп көрүп, керээни чарбаан. Автомашиналарның, тракторларның артык кезектери чок, ажыл-агыйлар-биле үрелген, үндүр бижээн кезектерин солчуруп ажыглавайн турар. Бай-Тайга районга техниктиг ажаалда кылыр боп хүлээнип алгаш, салбыр ийи чыл иштинде күүсетпээн.

Суг чаштырып суггарар машиналарның септелгезин каны-даа район чорутпайн турар, а септээр ужурлуг машиналар хөй.

Ажыл-агыйларда техниканы, кывар-чаар материалдарны хумагалыг ажыглаарының болгаш кадагалаарының айтырыглары кончуг четпес тургустунган. Бо талазы-биле байдал «Барлык», «Бай-Тал» совхозтарда дүвүренчиг. «Барлык» совхозтан сөөлгү ийи чылда 10 ажыг машина-трактор тоймаглаттынып үрелген. Ам совхозта автомашиналарның артык кезектери чогу-биле септеттинмейн турар.

«Бай-Тал» совхоз организастаттынганындан бээр 6 чыл чедип турар. Бо совхозта машина-техниканы чыл бүрүде хөйү-биле тоймаглап турар. Совхозтуң МТМ-зинде 8 автомашинаның ам чүгле рамалары арткан. Анаа машинаның кандыг-бир бичии чүвези үрели бээрге, тургузуп каарга-ла ону тоймаглап эгелээр. Чылдагаан чок черге тоймаглаттынган 8 автомашина дээш буруулуг кижилерни мынчага чедир илеретпээни элдеп. Ам совхозтуң 40 ажыг автомашиназының чүгле чартыы ажылче үнүп турар.

Ам сорулга болза техника септелгезиниң темпизин дүргедедери, айыттынган четпестерни дарый чайладыры болур.

Х. МОНГУШ.

ӨЗҮЛДЕНИҢ КУРЛАВЫРЛАРЫН ТЫВАР

Партияның Чөөн-Хемчик район конференциязындан

Отчёттуг үеде районнуң үлетпүр бүдүрүлге, тудуг, транспорт, садыг болгаш өске-даа организацияларының ажыл-ишчилери продукция сайгарарының планын 104 хуу күүсеткен деп СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары Н. С. Бойду конференцияга илеткелинге демдеглээн. Чоннуң материалдыг чаагай чоруу дыка бедээн, улус өөредилгезинде, культура амыдыралында көскү чедиишкиннер бар. Ынчалза-жок чамдык бүдүрүлге, тудуг, садыг, транспорт черлери планнарын күүсетпейн турар, элээн хөй бүдүрүлгелерниң продукциязының, ажылының шынары багай.

Партияның район комитеди, оон бюрозу бодунуң ажыл-чорудулгаазын, улус ажыл-агыйының өске адырлары-биле кады, районнуң экономиказының кол адыры—көдээ ажыл-агыйның мурнунда салдынган сорулгаларны шиитпирлээринче угландырганы билдингир.

БУРУНГААР БАЗЫМНАР

Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге отчёттуг үеде капитал салышкын мурнуку үш чылдарныынга деңнээрге 1,2 катап өскен. Совхозтарның материал-техниктиг баазазы быжыккан. Күрүнеден 1,7 миллион рубль өртектиг машина-техниканы, минералдыг чемишчидилгелерни алган. Совхозтар бо беш чылдың ийи чылында мурнуку ийи чылдыындан 587 муң ажыг рубль хөй продукцияны бүдүрген. Совхоз ажылчыннарының амыдыралы экижип, акша-шалыңы көвүдээн.

«Тыва» совхозтуң баазазынга мыйыстыг бода мал семиртир ажыл-агыйлар каттыжышкынын тургускан. Үүрмек хойжу кодааннарны улгаттырар ажыл чорup турар. Специализацияның болгаш мөөңнээшкинниң кайы хире ажыктыын баштайгы түңнелдер көргүзе берген: чижээ, «Тыва» совхозка бо чылдың мартта «Искра», СЭКП-ниң XXII съездизинден аттыг совхозтарның семиртири-биле берген шарыжыктарының эътке дужааган ортумак деңзизи 387 килограмм болуп, олар хонук санында 800—1000 грамм чедир немелде деңзилиг болган. Ук совхозтуң бодунуң 1347 шарыжыктарының 94,5 хуузу аң семис күштүг кылдыр дужааттынган. Совхоз ам 4 муң ажыг анык бода мал семиртир баазаны тудуп турар.

Колдуунда шупту ажыл-агыйларның төп сүт-бараан фермаларында бөдүүн чемни болбаазырадыр кормоцехтерни туткан. 1017 га тарылга шөлүн, 12 муң ажыг га одарларны суггат-биле хандырган болгаш 577 га черге культура-техниктиг ажылдарны кылган.

«Искра», «Большевик» совхозтарның сүт-бараан фермалары (эргелекчилери—коммунистер Л. Дамбуу, И. Күдер-оол) сүт бүдүрериниң үш чыл планнарын хуусаа бетинде, 6 хойжу бригада хураган, дүк алырының планнарын ажыр күүсеткен.

Дыка хөй коммунистер—мал ажылдакчылары социалистиг чарыштың мурнуку одуруунга чоруп, өскелерге үлегер-чижекти көргүзүп турарлар. Коммунист хойжулар Ооржак Доржу, Монгуш Чола, Ондар Аяк-Хээ, Вера Байлак, Ооржак Алдын-оол, Ховалыг Дүктүг болгаш өскелер-даа онгу беш чылдың үш чылдарында 100—141 хураганнарны камгалап ап, дүк кыргып алыр планнарын доктаамал күүседип келгеннер. Саанчылар Таан Кара-Сал, Бакаан Кара-Сал, Валентина Донгак, Алдын-кыс Монгуш, Дүктүг Ондар, Долума Монгуш, Кувискаал Хомушку, Шондайты Ховалыг болгаш өске-даа коммунистер сүт бүдүрерин көвүдедиринге улуг үлүг-хуузун киирип турарлар.

15 МУҢ БАШ МАЛ ЧЕТПЕС

Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң беш чыл планнарының үш чылында айыттынган кол-кол чурагайлар күүсеттинмээнин конференцияга илеткелчи-даа, санал берген делегаттар-даа улуг дүвүреэзин-биле демдеглээннер. Ноябрь 1-де байдал-биле алырга, районнуң совхозтары мал өстүрер талазы-биле үш чыл планын 15,2 муң башка чедир күүсетпээн. Баштайгы санаашкыннардан алырга, беш чылдың үш чылдарының түңнели-биле район күрүнеге 1,3 муң тонна хире эът, 108 тонна сүт, 2¾ тонна дүк өрелиг артып каар.

Тургустунуп келген байдалдың кол-ла чылдагааны болза партия райкомунуң мал ажылын хөгжүдер дээш ап чорудуп турган хемчеглериниң амдаа дээштиг эвес болганы, ук ажылды зоотехниктиг болгаш ветеринарлыг эртемнерниң негелделеринге дүүштүр организастаарын, малчыннарны шилип, белеткээрин, кижизидерин, экижидерин чедип албааны болур деп конференцияга демдеглээн. Сөөлгү ийи чыл он ай иштинде 64,4 муң баш мал өлген, читкен азы самыгдаттынган; бо дээрге бүгү малдың барык-ла 13 хуузу-дур. Кижилер, малчыннар-биле ажылдың четпезин ол факт дорт херечилеп турар. «Большевик» совхозта саанчы, делегат **Т. Д. Кара-Сал** фермада инектер кызыраваайн турар, бызаалар эвээш алдынары, оларның өлүп турары ажаалданың багайында эвес, а аарыглар-биле демиселдиң кошкаанда деп саналынга чугаалаан.

Мал ажылында база бир улуг четпес чүүл болза, чыл санында малдан чаш төл алырының планнарын күүсетпейн турары болур. Район сөөлгү үш чылдарда ортумаа-биле төрүүр чүс малга онааштыр чүгле 42 бызаа, 75-ле анай, хураганны камгалап алган. Чылдың-на чүс инекке онааштыр 30—40-ле бызаа ап турар «Сүт-Хөл», «Алдан-Маадыр» совхозтар бо чылын база-ла тарып боозадылга планнарын чүгле 60—63 хуу күүсеткен. Чадаананың тарып боозадылга станциязының кошкак ажылдап турарының бир херечизин делегат **Х. С. Дамба-Доржаа** көргүскен: «Алдан-Маадыр» совхозка станция ноябрь айда ийи хүн үре чедирип бербээн, бир хүн эккелгенни хынап көөрге, анаа-ла холуксаа болган.

Тарып боозадылганы бүгү негелделерни ёзугаар чорудар болза, малдан төл, продукция алыры көвүдээр дээрзи билдингир. Чижээ, хойнуң уксаазы экиживес болза, моон соңгаар илеткелде айыттынганы ышкаш бир хойдан 1,7 кг (планы 1,9 кг) дүктү эвес, харын оон-даа эвээшти алыр апаары чугаажок. Эртемниң негелделеринге дүүштүр уксаажыдылга ажылын организастаары негеттинип турар.

Күрүнеге садар продукцияны көвүдедиринге база бир чугула чүүл ажыл-агыйларның специализациязын амдаа хөгжүдери болур деп, делегаттар **Ч. Б. Монгуш, А. Д. Шаалы** болгаш өскелер-даа демдеглеп, бо талазы-биле боттарының санал-оналдарын киирген. Конференцияның хүлээп алган доктаалында чаа каттыжышкыннарны тургузарын көрген.

СИГЕН, ТАРАА ЭВЭЭШТЕ...

Чер ажылын үндезини-биле экижидип, ону бүгү эргежок чугула агротехниктиг негелделер ёзугаар, мурнакчы технологияны билдилиг ажыглап тургаш чорутпас болза, мал ажылының мурнунда салдынган сорулгалар күүсеттинмес—конференцияның киржикчилериниң бодалы ындыг болган. «Мал ажылындан алыр дээн бүгү-ле чүүлдер—хөй эът, сүт болгаш өске-даа продуктулар—хамыктың мурнунда четчир мал чемнеринден, ылаңгыя аңгызы-бүрү болгаш бедик шынарлыг чемнерден хамааржыр» деп, СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунга илеткелинге эш Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн болгай. Районнуң совхозтары бо чылын мал чемин херегледиң чүгле 35 хуузу хирени белеткеп алган. Сөөлгү үш чылдарда район ортумаа-биле бир гадан 2,3 центнер тарааны, 15,1 центнер картофельди, 23 центнер ногаа культураларын ажаап алган.

— Чөгенчиг эвээш дүжүт ап турарывыстың чылдагаалын билбес кижи чок—деп, бодунуң саналынга механизатор **Ш. Ш. Сат** чугаалаан.—Ол дээрге агротехниканың негелделерин сагывазы, үрезиннерниң шынарының кудузу, тарылгага ээлчештирилгезин шиңгээдип албааны, чемишчидилгелерни, суггаттыг черлерни, техниканы багай ажыглап турары, херзүн камгалаарынче кичээнгейниң кошкаады. Суггаттыг черлер хөй, а ап турар дүжүдүвүс эвээш.

Шынап-ла, чылдагааннарны кижи бүрүзү билип турар, ынчалза-даа ол четпестерни эдери-биле чорудуп турар организастыг хемчеглер эвээш, олар көскү түңнелдерин бербейн турарының чижектерин «Чыраа-Бажы» совхозтуң директору **К. Б. Куулар**, суггарылга системаларының эргелелиниң кол инженери **Н. Н. Монге**, «Сельхозтехника» каттыжышкынының эргелекчизи **Ф. Г. Баранов** болгаш өске-даа делегаттар чугаалаан. Чамдык ажылдар талазы-биле республиканың министерстволарының, ведомстволарының дузазы негеттинип турары-на харын, ынчалза-даа дыка хөй чүүлдерни район, ажыл-агыйлар боттарының күжү-биле кылып ап болур арга-курлавырлар бар. Ажыл-агыйны дорт харылзап турар эштер безин саналдарынга кандыг-ла-бир «боттуг» чылдагааннар айтып, өскээртен дуза дилээрин мурнадып турганы чөптүг эвес. Черниң дүжүткүрүн бедидериниң бир кол аргазы ону чайып болгаш күзүн аңдарып алырынга өскээртен кандыг дуза херегил? А ол планнар чылдың-на күүсеттинмейн турар. Азы органиктиг чемишчидиге тегерии ындыг-ла нарын айтырыг бе? А сөөлгү үш чылдарда совхозтарга бир га черге-ле ортумаа-биле чүгле 245 кг өдек төктүнген. Районда барык-ла 12 муң га суггаттыг чер бар—ол дээрге канчаар-даа чажок улуг байлак-тыр. Оон алыр тарааны гектардан-на 15 центнер деп планнап турар, бир эвес бүгү суггаттыг черлерден «Алдан-Маадыр» совхозтуң суггатчы бригадалары ышкаш 15—20 центнер чедир дүжүттү ап турар болза, район малынга четчир чемниг-даа, күрүнеге дужаар тараалыг-даа, чиир картофель, ногаалыг-даа турар ийик. Кайда боор, Карл Маркс, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг болгаш өске-даа совхозтар суггаттыг черлерден чөгенчиг эвээш дүжүттү ап турар. Ынчангаш ортумаа-биле алырга, сөөлгү үш чылдарда тарааның ортумак дүжүдү суггаттыг гектардан 8,4-ле центнер болган.

Техника ажыглалы кончуг куду деңнелде: чижээ, эрткен чылын трактор паркызының белени 70 хире хуу, ажыглаалы 49 хуу, бир чижек тракторга онааштыр ээлчег нормазы чүгле 3,9 га болган. Райкүүскомунуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги К. Ш. Ялаков, «Сельхозтехника» каттыжышкынының эргелекчизи Ф. Г. Баранов, совхозтар директорлары, партком секретарлары ындыг фактылардан чогуур түңнелди үндүрүп ажылдаар, көдээниң ажыл-ишчилерин мобилизастаар ужурлуг.

ОРГАНИЗАКЧЫ КҮШ

Совхоз бүдүрүлгезинде 405 коммунист азы бүгү коммунистерниң үжен ажыг хуузу хаара туттунган. 34 партбөлүктериниң ону—хойжу бригадаларда, сези—фермаларда, алдызы—хову-трактор бригадаларында, мастерскаяларда ажылдап турар. Бо дээрге кайгамчык улуг күш. «Октябрь 30 чылы» совхозта партком (секретары Ч. Монгуш), «Искра» совхозтуң Арыг-Бажы сүт-бараан фермазында бригада парторганизациязы (секретары Т. Монгуш), Дөргүн сүт-бараан фермазында партбөлүк (организакчызы Д. Ондар) бүдүрүлге херектерин билдилиг удуртуп, коллективтерниң күжүн планныг даалгаларны күүседиринче мөөңнеп, ажылчыннарның амыдырал байдалдарын экижидеринче доктаамал сагыш салып турар. Ынчалза-даа идепкей чок, шуушпаң ажылдап турар эге организациялар, партбөлүктер бар.

— Коммунист кижи ажылдың эң-не берге участогунга баар, ында байдалды экижидеринге киржир ужурлуг—деп, бодунуң саналынга Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, хоочун хойжу **Д-Н. Ч. Ооржак** чугаалаан.—Мал ажылы бергедээшкинде турар, чугула фронт ол-дур. Бүгү коммунистер күжүн олче мөөңнээр, өске ажыл-ишчилерни ынаар мобилизастаар херек. Ол делегат аныяктарны мал ажылынче ам-даа хөй-биле киириштирериниң чугулазын база демдеглээн. Комсомол райкомунуң бирги секретары **М. И. Ондар** бодунуң саналынга мал ажылында комсомолчулар болгаш аныяктар бүгү малчыннарның чүгле 30 хуузу болуп турарын чугаалааш, аныяк кижилерни олче хаара тударын көвүдедиринге, малчыннарның культурлуг амыдырап чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарының, хандырылгазын экижидериниң чугулазын демдеглээн.

СЭКП обкомунуң ийиги секретары **В. Е. Серяков** конференцияга делгереңгей чүве чугаалааш, өске айтырыглар-биле чергелештир, кадрлар дугайын онзалап чугаалаан. Районда ортумак звенонуң удуртукчуларында колдуунда-ла тускай эртем чок практиктер ажылдап турар, чижээ, 35 бригадирлерниң болгаш ферма эргелекчилериниң чүгле 8-и тускай эртемниг. Байдал ындыг турда, районнуң совхозтарының дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринче чоруткан стипендиаттары кончуг эвээш: амгы үеде чүгле 13 кижи ынчаар өөренип турар. Районда бар тракторларны ийи ээлчег-биле ажылдадырынга 171 механизатор чедишпес, ындыг турбуже, совхозтар көдээ профессионал-техниктиг училищелерже улустар өөредип чорудар планнарын күүсетпейн турар. Малчыннарның мергежилин, арга-дуржулгазын, ажыл стажын барымдаалап, оларга класс тывысырын районда багай организастаан, амгы үеде бүгү мал ажылдакчыларының чүгле 7,4 хуузу класстыг. Көдээ ажыл-агыйга кадрлар белеткээринге ортумак школалар улуг рольдуг дээрзин В. Е. Серяков база демдеглээн.

Кадрларны өөредири, шилип алыры, ажылга таарыштыр тургузары, даандырган ажыл-херек дээш оларның харысалгазын бедидери—совхоз бүдүрүлгезин хөгжүдеринге чугула чүүлдер болур. А оларның мурнунда сорулгалар кончуг улуг болгаш нарын, оон бети чижээ, сөөлгү чылдарда районнуң совхозтарының шуптузунуң карылгалыг ажылдап, онгу беш чылдың ажыктыг чоруктуң болгаш шынарының беш чылының чугула негелдезин күүсетпейн турары болур.

«Беш чылдың түңнелдери, бо Пленумга чугаалажып турар сорулгаларны шиитпирлээри партияның бүгү звеноларының дайынчы аргалыындан, коммунист бүрүзүнүң инициативазын болгаш харысалгазын улам бедидеринден улуг хемчээлдиг-биле хамааржыр апаар. Улустуң чогаадыкчы күжүн улам долузу-биле мөөңнээри, экономиктиг өзүлдениң чаа-чаа курлавырларын тып, ажыглалга киирери—бүгү партия организацияларының партияның бүгү кежигүннериниң бөгүнгү ажыл-чорудулгазының эң кол үндезини ол-дур» деп эш Л. И. Брежневтиң СЭКП ТК-ның ноябрь (1978 ч.) Пленумунга чугаалааны районнуң партия организациязынга дайынчы программа болур ужурлуг.

* * *

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги организастыг пленуму партия райкомунуң бирги секретарынга **Н. С. Бойдуну**, ийиги секретарынга **Т. Ш. Сарыгларны**, секретарынга **В. С. Семеновту** соңгаан.

А. ДЕМБИРЕЛЬ,
«Шынның» тускай корр.

Стрежевой — нефтичилер хоорайы

Томск областа Пасол дээр бойдус чурумалдыг хемниң эриинде Стрежевой деп чаа хоорай сөөлгү он чылдарның дургузунда тыптып келген. Бо дээрге Ортаа Приобьениң индустриалдыг болгаш культурлуг улуг төптериниң бирээзи, ында нефтичилер, үттекчилер, геологтар болгаш тудугжулар чурттап турар... Чыл келген тудум-на хоорайның кызыгаары улгадып, чаагайжыттынып турар. Чаа чуртталга бажыңнарын, уруглар албан черлерин, школаларны, магазиннерни, эмнелге комплекизин тудуп турар.

Онгу беш чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышка киришпишаан, «Томскнефть» каттыжышкын нефть тывыжын улгаттырып турар. Чыл эгезинден бээр олар 200 муң тонна нефтини пландан ажыр берген.

ЧУРУКТА: Стрежевой хоорайның ийиги микрорайону.

А. КУЗЯРИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникаСЫ.

Үттекчилер бригадазының бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады Василий Григорьевич Калиничуктуң удуртуп турар бригадазының кежигүннери беш чылдың үш чылдарының социалистиг хүлээлгезин күүсеткен. Ханы кылдыр үттээр 10 муң погон-метр черни олар пландан ажырган.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче) үттекчи А. Байдуков, мастер В. Калиничук болгаш өскелер-даа.

А. КУЗЯРИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохроникаСЫ.

ЧАДААНАДАН МЕДЭЭЛЕР

Октябрьның 61 чыл оюнуң бүдүүзүнде Чадаана хоорайда 216 дөрбелчин метр хемчээлдиг чаа магазинни ажыглалга киирген. Ол магазинде эът болгаш өске-даа аъш-чем аймаан садып турар. Оон даштыны хевири-даа чараш, иштин база амгы үениң негелделеринге дүүштүр, чаа дериг-херекселдер-биле дерээн. Чылыг, чырык, делгеми-даа аажок.

Чаа магазинни немей ажытканы хоорайның чурттакчыларынга кончуг таарымчалыг. Ында 6 садыгжы ажылдап турар, кижилер ээлчегге үр туруп, хөй үе-шагын чидирбес.

* * *

Чөөн-Хемчик районнуң үлетпүр комбинадының ажылчылары онгу беш чылдың үшкү чылының план хүлээлгелерин күүседир дээш кужениишкиниг ажылдаан. Цехтер аразында социалистиг чарыш калбарган.

Чарыштың мурнуку одуруунда чугай белеткээр цех (мастери Куулар Бичелдей) чоруп, 80 тонна чугай белеткээр турган, Октябрьның 61 чыл оюнуң бүдүүзүнде 116 тоннаны белеткээн.

Өг ыяжы чазап кылыр республикада чүгле чаңгыс бүдүрүлге бо үлетпүр комбинады болуп турар. Ынчангаш кайы-даа районнарның совхозтарындан, көдээ ишчилеринден чагыгны хүлээп ап, ону хуусаазында кылып, күүседип берип турар.

Комбинатта, ажылынга кызымак, хүлээлгелерин доктаамал ажыр күүседип турар мурнакчылар хөй. Оларга чазаныр цехтен Бичеек Монгуш, Роман Монгуш, ыяш дилдирикчилери Ондар Дадар-оол, Чизе Кыргыс, Кара-оол Оюн хамааржыр. Ол ышкаш өг ыяжы чазап кылып турар Юрий Куулар, Павел Куулар, Игорь Куулар планныг онаалдаларын доктаамал 120—150 хуу күүседип, мурнакчыларның одуруунда чоруп турарлар.

Комбинатты ыяш материалдары-биле хандырып турар ыяш белеткээр цех район төвүнден 50 ажыг километр Чадаана хемниң бажында Куйун-Дүжер деп черде. Ол цехтиң ажылчыннары комбинатты ыяш материалы-биле узуктел чок хандырып, октябрь айда 400 кубометр дилиг материалдарын бээр турган, 430 кубометрни берип, онаалдазын ажыр күүсеткен. Ажылчыннар Мамыш-оол Ооржак, Орус-оол Монгуш, тракторист Үвен Монгуш олар эки ажылдап, комбинатты ыяш материалы-биле хандырарынга эвээш эвес улуг-хуузун киирген.

А. МОНГУШ.

АЖЫЛ-ЧОРУДУЛГАНЫҢ ДАЙЫНЧЫ ПРОГРАММАЗЫ

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлерин совет улус аажок улуг сорук кириишкин-биле хүлээп алган. СЭКП ТК-ның Чингине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Л. И. Брежневтиң Пленумга тода болгаш ханы утказыг чугаазында улус ажыл-агыйында байдалга бүгү талалыг анализти берген, чедип алдынган чедиишкиннерниң улуг хемчээлин көргүстүнген, сорулгаларны болгаш оларны боттандырарының оруктарын тодараттынган. Идеологтуг ажылдың чугула ужур-дузазы демдеглеттинген болгаш ону моон соңгаар сайзыраңгайжыдарының база дээштииниң бедидериниң эргежок чугулазы айыттынган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжының онгу сессиязы чурттуң 1979 чылда планын болгаш бюджедин чугаалажып көргеш, бадылаан, ССРЭ хамаатызы болурунуң дугайында Хоойлуну хүлээп алган.

СЭКП ТК-ның Пленумунуң болгаш Дээди Советтиң сессиязының шиитпирлери, эш Л. И. Брежневтиң чугаазы—коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү участоктарынга ажыл-чорудулганың тодаргай, дайынчы программазы болур. Партия организациялары ол документилерни өөренир болгаш салдынган сорулгаларны күүседиринче ажылчы чоннарны мобилизастаар талазы-биле улуг ажылдарны калбарты берген.

Лекторларга, илеткелчилерге, пропагандистерге, политинформаторларга дуза кылдыр **СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң түңнелдериниң, эш Л. И. Брежневтиң чугаазының, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының материалдарының талазы-биле чүве чугаалгаларының чижек тематиказын** моон адаанда парлап турар.

* * *

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленуму—партияның XXV съездизиниң шиитпирлерин күүседир дээш демиселде чугула үе-чада.

Эш Л. И. Брежневтиң чугаазы—партияның болгаш улустуң ажыл-чорудулгазының дайынчы программазы.

Чурттуң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң Күрүне планы—Төрээн чурттуң күчү-шыдалының быжыглаарының дугайында, улустуң чаагай чоруун бедидериниң дугайында партияның сагыш салыышкынының илерээшкини.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң социал-экономиктиг программазын онгу беш чылдың үш чылдарында боттандырганының түңнелдери.

Чурттуң чөөн талазынга девискээр-бүдүрүлге комплекстерин тургусканы болгаш экономика хөгжүлдезинге оларның ролю.

Сибирьниң болгаш Ыракы Чөөн чүктүң бүдүрүкчү күштерин хөгжүдеринге шалыпчы темпилер.

1978 чылдың дүжүдү дээш бүгү улусчу демисел тиилеп алдынган! Чурт 235 миллион тонна тарааны эң баштай-ла алган.

Россия Федерациязының, Украинаның болгаш Казахстанның тараажыларының күш-ажылчы улуг тиилелгелери.

Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуннарының дугайында партияның болгаш Совет күрүнениң чаа сагыш салыышкыны.

ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын 1979 чылда хөгжүдериниң кол сорулгалары.

Чоннуң херегцел бараанnарын бүдүрерин көвүдедири, шынарын экижидери—кол чугула сорулга.

Көдээ ажыл-агыйның материал-техниктиг баазазын бүгү хемчеглер-биле быжыглаар дугайында партияның сагыш салыышкыны.

Бүдүрүлгениң ажыктыын, ажылдың шынарын бедидери—бүгү партияның, бүгү улустуң херээ.

Металлды, одаар чүүлдү, электроэнергияны, бүгү материалдыг курлавырларны шыңгыы камнаары дээш демиселди калбартыылыңар!

Улуг-даа, биче-даа чүведе камналга—бүдүрүлге коллективи бүрүзүнүң ажылдакчы бүрүзүнүң херээ.

Хуусаадан эрте тудаал, хуусаадан эрте шиңгээдип алыыл!

Транспорттуң ажылынга ылаптыг ритм, бедик ажыктыг чорук.

Мал ажылы—шалыпчы фронт.

Эът болгаш сүт бүдүрериниң көвүдедири—көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының дайынчы сорулгазы.

Заводтарның болгаш фабрикаларның дузалал ажыл-агыйлары—көдээ ажыл-агый продукциязының боттуг үнер дөзү.

Хууда ажыл-агыйга мал болгаш куш өстүрери—күрүнеге ажыктыг херек.

Көдээде чурттап турар болганыңда — техниканы билир болгаш ынак бол!

Тарааның, ногааларның, көдээ ажыл-агыйның өске-даа продукцияларының чидириглери-биле демиселди калбартыылыңар.

Эргелелдиң бүгү звеноларынга контрольду күштелдирер, харысалганы бүгү хемчеглер-биле бедидер.

Кур черниң 25 чылы—чурттуң ниитилел-политиктиг амыдыралында чугула болуушкун.

СЭКП—кур чер дээш демиселдиң сорук киирикчизи болгаш организакчызы.

Кур черлерни аңдарганы—социалистиг үе-чаданың улуг үүле-херээ.

Кур черлерни шиңгээдип алганының экономиктиг ажыктыы.

Кур-чержилерниң дуржулгазын—кара херзүннүг эвес зонаның ажыл-ишчилеринге.

Кара херзүннүг эвес зонаны чаартырынга—кур-черживи калбарышкын.

Бирги беш чылдың бежен чылы—совет экономиканың шапкын хөгжүлдезиниң кайгамчыктыг үе-чадазы.

Социалистиг чарыш—күш-ажылчы чедиишкиннерни көвүдедириниң шылгаттынган бырасы, массаларны коммунистиг ёзуга кижизидериниң дээштиг чепсээ.

Ажылдың бедик ажыктыы болгаш шынарлыы дээш чарышка коммунистерниң авангардчы ролю.

Коммунист — бүдүрүлгениң мурнакчызы, социалистиг чарыштың организакчызы, массаларның кижизидикчизи.

Шынарның беш чылынга — ажылчын магадылал.

Ажылчынның инициативазынга—инженержи хандырылга.

Бригаданың беш чыл даалгаларын — эвээш состав-биле күүседир!

«Ажылчын эстафетазы» — чарышты организастаарының чугула хевири.

Бистиң коллектививистиң үткуштур планы.

Кижи бүрүзүнүң бедик шынарлыг ажылындан — коллективтиң күш-ажылының бедик ажыктыынче!

Хол-биле кылыр ажылдарны кызырары болгаш комплекстиг механизация дээш демиселди күштелдирээл!

Эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин бүдүрүлгеге шиңгээдип алырын дүргедедиил!

Берген сөзүң—ээле! Алган хүлээлгең—күүсет!

Бөгүн даартадан эки, даарта бөгүнден эки ажылдаар.

Массалардан үнген ажыл-херекчи инициативаларга болгаш эгелээшкиннерге делгем орук!

Хожудакчылар чокка ажылдаары — социалистиг чарышта кол чүүл!

Мурнакчылар-биле кожа хожудакчылар турбас ужурлуг!

Мурнакчыларның дуржулгазын шиңгээдип алырынга туруштуг, кызымак, эрес чорук херек.

Бистиң коллектививиске мурнакчы дуржулганы канчаар шиңгээдип эп турарыл.

Ажылдың ажыктыы болгаш шынарлыы—совет кижиниң политика болгаш угаан-бодал талазы-биле четчип бышканының көргүзүү.

Идей-кижизидилгелиг, информация-пропагандисчи ажылга—эң-не ажыл-херекчи, тодаргай болгаш оперативтиг чорук херек.

Партияның болгаш улустуң чаңгыс эви—коммунистиг тургузуушкунга чаа тиилелгелерниң магадылалы.

ССРЭ хамаатызы—чоргаар ат!

Варшава керээзиниң киржикчилери чурттарның Политиктиг консультативтиг комитединиң Москвага болган чөвүлел хуралы делегейге улуг ужур-дузалыг болуушкун.

Делегейге дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынының ханылдадыры, чепсектер эндере бүдүрерин соксадыры дээш СЭКП-ниң демисели.

СЭКП ТК-ның ноябрь Пленумунуң шиитпирлерин—амыдыралга!

1979 чылдың планы — хоойлу. Бүгү күштерни ону боттандырарынче!

1979 чылды шалыпчы күш-ажылдың чылы болдураал!

Хууда беш чыл планнарын—В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 110 чыл оюнда күүседиил!

Онгу беш чылды—шалыпчы дооздаал!

Партияның XXV съездизиниң салганы төөгүлүг сорулгаларны шиитпирлээринге чаа-чаа чедиишкиннер дээш!

ОЧУНУ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ ШАҢНААР
АЙЫНДА

и Совединиң Президиумунуң Чарлыы

кованы — пенсионер.

Ольга Васильевна **Калининаны** — пенсионер.

Николай Алексеевич **Калупаевти** — пенсионер.

Иван Андреевич **Котеневти** — пенсионер.

Елена Пахомовна **Кузьминаны** — пенсионер.

Ефим Елиферьевич **Курносенкону** — пенсионер.

ажылчыны.

Тимофей Иванович **Долгихти**—«Тыва даг-дүгү» комбинатта ажылчын.

Анчыт Сай-Сюрюновна **Донгакты**—«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Бады Автыыдович **Донгакты** — «Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Содунам Хүренеевич **Донгакты** —«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Раиса Григорьевна **Дьячкованы**—«Тыва даг-дүгү» комбинатта ажылчын хандырылга килдизиниң улуг бухгалтери.

Галина Петровна **Жуковскаяны** —«Тыва даг-дүгү» комбинатта кадрлар килдизиниң начальниги.

Иван Дмитриевич **Ижикеевти**—№ 208 ОАУ-да начальник.

Федор Гаврилович **Каминни** —«Тыва даг-дүгү тудугнуң» дузалал бүдүрүлге комбинадында дарган.

Чудурукай Соржуевна **Канчыыр-оолду**—«Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Дуу-Дарый Хертековна **Кара-Салды**—«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Дываш Мага-Шириевна **Күжүгетти**—«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Хилинжил Кадыг-оолович **Күжүгетти** —«Хемчик» совхозта ажыл-агый эргелекчизи.

Десиндей Дадыковна **Куулары**—«Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Докпак Даадамбаевна **Куулары**—«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Евстигней Игнатьевич **Лучниковту**—«Тыва даг-дүгү тудугу» эргелелинде ажылчын.

Екатерина Емельяновна **Мельникованы** —«Тыва даг-дүгү тудугнуң» дузалал бүдүрүлге комбинадында техниктиг хандырылга килдизиниң ажылчыны.

Май Бугажыковна **Монгушту**—«Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Чаш Бадыевна **Монгушту**—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Чигден Ламажыковна **Монгушту**—«Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Коштай Монгушевич **Намнай-оолду**—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Успун Кылыпмаевич **Ооржакты**—«Шекпээр» совхозтуң ажылчыны.

Григорий Васильевич **Оськинни**—«Тыва көдээ тудуг» трестиниң № 741 КМП-ның ажылчыны.

Мария Ивановна **Перевалованы**—«Тыва даг-дүгү» комбинатта столовая эргелекчизи.

Амажап Самбыевна **Сааяны** —«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Очур Сапаевич **Сааяны** —«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Сержин-Кара Дундуевна **Сааяны** —«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Байлак-кыс Чалбай-ооловна **Хомушкуну** —«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

Давынчук Дүмен-Байыровна **Хомушкуну**—«Хемчик» совхозтуң ажылчыны.

Шожут Сотпаевна **Хомушкуну**—«Барлык» совхозтуң ажылчыны.

ТАҢДЫ РАЙОН ТАЛАЗЫ-БИЛЕ

Александра Опаевна **Балынны**—«Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Яков Яковлевич **Груберни**—Бай-Хаак суурда КМК ажылчыны.

Дондок Бадымаевич **Дашиевти**—пенсионер.

Валентина Николаевна **Дмитриевна** — Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында бухгалтер.

Наталья Тимофеевна **Елизарованы** —«Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Елена Тихоновна **Иваноганы** —«Тыва кобальт» комбинатта урттаар садының кижизидикчизи.

Елена Павловна **Крайнованы**—Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында ажылчын.

Мария Романовна **Кулакованы**—«Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Борбак-Кок Тарбагановна **Куулары** — «Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Ымыштай Хунаевич **Ондарны**—«Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Дуң-Сагаан Кенденовна **Ооржакты**—«Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Ичмаа Чыргаловна **Оюнну** —«Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Күрүмей Дамбаловна **Оюнну**—«Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Санмаа Сани-ооловна **Оюнну** —«Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Седенмаа Часпаевна **Оюнну** —«Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Тог-оол Ендапович **Оюнну** — «Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Сумбаалай Капчиковна **Оюнну**—«Коммунизмниң херели» совхозтуң ажылчыны.

Хаян Болдарович **Оюнну** — Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязында ажылчын.

Ольга Алексеевна **Петрувекти**—Дүргең суурда библиотекарь.

Вячеслав Михайлович **Тереховту**—«Тыва кобальт» комбинатта күш-ажыл база шалың килдизиниң начальниги.

Степан Кузьмич **Черныхты**—Кызылда хем ажыглал бүдүрүлгезиниң начальниги.

Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң Президиумунуң
Даргазы М. МЕНДУМЕ.
Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң Президиумунуң
Секретары. С. КРАСНЫЛ.
Кызыл хоорай.
1978 чылдың ноябрь 27.

кандыг-бир чаңгыс организациязының дузазы-биле колхозтарның чаа тудугларын проект-смета документациялары-биле, тудуг материалдары-биле хандырарының болгаш тудугжу кадырлар өөредириниң айтырыгларын бедик эртем-техниктиг деңнелге шиитпирлээри болдунмас. Ону ээп улуг организациялар боттандырып шыдаар. Ынчангаш баштай областың, крайның, ооң соонда республиканың колхозтар аразының тудуг организацияларының каттыжыышкыннары чоорту тургустунгулаан.

ССРЭ-де эң улуг республика каттыжыышкыннарының бирээзи — Росколхозтудугкаттыжыышкыны—1967 чылдың майда Россия Федерациязынга, партияның аграр политиказының хөгжүлдезинге чаа үе-чаданың эгезин салган СЭКП ТК-ның март (1965 ч.) Пленумунуң соонда тургустунган.

Бистиң каттыжыышкынывыстың системазында 65 республика (автономнуг), край, область каттыжыышкыннары кирип турар, олар ийи муң беш чүс тудуг-монтаж организациялардыг, 500 ажыг улуг-улуг үлетпүр болгаш тудуг ыяжы белеткээр бүдүрүлгелерлиг, 56 проект институттарлыг. Бистиң системавыста шупту 600 муң ажылчыннар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар хаара туттунган. Кандыг-бир кежигүн-колхозтуң чагыын алгаш, ажылдың бүгү комплекизин — проектизин тургузарындан эгелээш объектиниң дүлгүүрүн чагыкчыга бергиже чедир — каттыжыышкын боттандырар.

Амгы үеде Россия Федерациязының 12500 колхозтарында болгаш 2000 совхозтарында тудуг ажылдарын чорудуп турар бис. 1965—1977 чылдарның дургузунда республиканың тудуг организациялары 19,9 миллиард рубльдиң ажылдарын боттандырган: 25 миллион баш

областың «Новая Ляда» колхозунда мал комплексин адап көрейн. Ол дээрге технология, конструкция, организастаашкын, планнаашкын айтырыгларын амгы үениң негелделеринге дүүштүр шиитпирлээриниң бир үлегерлиг хевири. Чижээ, ооң составында кирип турар автоматчыттынган хаван кажаазында он үш муң беш чүс баш хаванны 4 оператор башкарып турар. Ону он ийи ай дургузунда проектизин кылып, тудуун доозуп, ажыглалга киирген. Блоктаар арганы болгаш амгы үениң конструктивтиг шиитпирлээшкиннерин ажыглааны хана материалдарының чарыгдалын беш катап, тудугнуң шөлүн ийи катап, коммуникация херегселин 80 хуу кызырар арганы берген.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлеринде көдээ тудугларның мурнунда тодаргай сорулгаларны айыткан. Ажылдарның хуусааларын кызырар, кылдынып турар объектилериң шынарын бедидер, төлээде тудугнуң индустриализастаашкынын бедидер сорулга бистиң мурнувуста тургустунган. Ону тодаргайлаарга, туттунуп турар объектилерни эптеп кылырының деңнелин бо беш чылдың төнчүзүнде 65 хуу, оң бирги беш чылдың төнчүзүнде 90—95 хуу чедирер. Ол сорулга-биле ажылдап турар көдээ тудуг комбинаттарының күчүзүн дүрген шиңгээдип алырын, чаа-чаа ындыг комбинаттарны тударын чедип алыр, депшилгелиг технологияларны, элээн камналгалыг материалдарны болгаш конструкцияларны дүрген шиңгээдип алыр ужурлуг бис.

Бүдүрүлге тудуу-биле чергелештир көдээ ишчилерниң чурттаалга болгаш культура-амыдырал байдалдарын экижидериниң социал проблемазынче бедиткен кичээнгейни салырын Пленумнуң доктаалы биске хүлээндирип турар. Бо сорулганы күүседири-би-

көдээ ишчилерге тускай огород шөлдүг чаагайжыдылгалыг бажыңнарны, хууда малының, кужун болгаш транспорт херекселдерин тургузар оран-савалар-биле кады тудуп берип турар бис.

СЭКП ТК-ның Пленумга оруктар тудуунче улуг кичээнгей салдынган, чүге дээрге көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин улам ыңай көдүрери, көдээ чоннуң амыдыралының деңнелин бедидери транспорт четкизиниң хөгжүлдезинден улуу-биле хамааржыр. Бо беш чылда 25 муң километр асфальтылыг автомобиль оруктарын кылып, ажыглалга киирер ужурлуг бис, ол болза Россия Федерациязында автомобиль оруктарының тудуунуң 40 хуузу.

СЭКП ТК-ның июль (1978 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин бистиң каттыжыышкында колхозтар аразының тудуг организациялары ханы билиишкин-биле уткааннар. Ам ол шиитпирлерниң амыдыралга боттандырары арткан. Күженишкиннииг ажылдаары негеттинип турар, бистиң коллективтеривис ону күүседип шыдаар.

(ПМА).

ЭДЧ-ниң программазы—боттанышкында

МОСКВА. Москваның «Трехгорная мануфактура» деп хевең-саазын бүдүрер комбинаттың бүдүрүп турары барык-ла 17 миллион метр пөстерин делегейниң хөй чурттарынче, оң иштинде ГДР-же, Кубаже, Моолче, Румынияже, Чехословакияже чорудуп турар.

Амгы үеде комбинатта бүдүрүлгени соксатпайн чаартылганы чорудуп турар. Белеткел цегинде Герман Демократтыг Республикадан келген бедик бүдүрүкчүлүг чаа дериг-херекселди тургузуп турар.

ЭДЧ кежигүннери аңы-дуңмалышкы чурттарның социалистиг үлетпүр интеграциязының планнары чедиишкиннииг күүсеттинип турар.

ЧУРУКТА: ажылчын Надежда Лютова. Ол «Текстима» (ГДР) фирманың дыдыкчы машиналары-биле дериттинген белеткел цегиниң бир участогунда ажылдап турар.

Б. КОРЗИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

Социалистиг дем каттыштырылгазы

ССРЭ—ВСР: ШЫН УГЛАНЫЫШКЫН

Вьетнам улус аар шылгалданы эртпишаан, оодунуп төрээн чуртунуң хамаарышпас чоруу болгаш каттыжыышкынының дээш барык үжен чыл дургузунда үргүлчүлеп келген дайынга тиилеп үнген. Колонизаторлар-биле, америк интервентилер-биле болгаш Сайгоннуң чалча шерии-биле демиселге Вьетнамның туруштуг болгаш эрес-шудургу чоруун бүгү депшилгелиг кижи төрелгетен хөй чылдарның дургузунда магадап келген.

Дайын соксаан соонда эрткен үш чылдарның дургузунда Вьетнам Социалистиг Республика дайын-байдаалыг оон он чылдарның арттырып кааны экономиктиг болгаш социал балыгларны эвээш эвес эттиндирип шыдаан. Бомбалаашкындан үрегдеттинген үлетпүр болгаш транспорт объектилерин, плотиналарны болгаш суггарылга системаларын, чурттаалга кварталдарын, албан черлериниң бажыңнарын катап тургузары негеттинген. Дайын болза чүгле кижилерге удур эвес, бойдуска удур база болдунуп турган. Дайзынның самолёт кырындан чаштырып турганы хоран бүдүмелдер дыка хөй арга-арыгны өлүрген, экологтуг деңнелгени үрээн. Ооң уржуу-биле катыгдаан бойдусту катап тургузары-биле улуг күш үндүрер ужурга таваржып турар. Чурттуң мурнуу талазынга эргиниң салгазы—чиижең садыг терргиндээн кара делгирип, мораль талазы-биле балыглардыг ядылар, чаглактары болгаш дөрт миллион ажыл чоктар арткан турган.

Вьетнам улус, ийи билээн сывыртынгаш, элээн хөй бодунга чугула чүвелерден ойталааш, улус ажыл-агыйын катап тургузар, экономиканы тайбың агымче шилчидер, социализмни тудуп тургузар дээш шудургу туттчуп кириишкен. Суурларже тарады көжүртүнген бүдүрүлгелер хоорайларже дедир кээп эгелээн, ирригация деригдери катап тургустунгулаан, тудуг ажылдары калбаа-биле чорутттунуп турар апарган. Кыска хуусаада бир миллион ажыг кур чер болгаш куруккан черлер ажыглалда кирген. Мелиорация ажылдары чүгле улуг шөлдерден эъбек дүжүттү алырын хандырып турар эвес, база харын чурттуң соңгу талазындан бир чылда ийи дүжүт алырынче шилчир арганы берип турар.

Хосталга дээш демиселдиң чылдарында шылгаттынган өңнүктери—Совет Эвилели болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттары Вьетнамның тургузукчу ажылынга дузалажы бергеннер.

Совет Эвилели Вьетнамга 170 улуг-улуг бүдүрүлгелерни дериш тургузарынга дузалашкан. Болгарияның, Венгрияның, ГДР-ниң, Польшаның, Чехословакияның дузазы-биле элээн хөй объектилер туттунган болгаш туттунуп-даа турар. Куба архитекторлар болгаш тудугжулар дайынның үрегдээн хоорайларын катап тургузарынга дузалажып турарлар.

Улуг политиктиг ужур-дузалыг чугула болуушкун болза ВСР-ниң Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелинге киргени болур.

Вьетнамның политиктиг ажылдакчыларының бирээзи Игуен Хак Вьенниң итали «Паэзе сера» солунга интервьюзунга демдеглээни болза: «Совет Эвилели дээрге, 1954 чылда биске бодувустуң индустриявысты тургусчуп берип, дузалаан чурт ол-дур. Каҗан бистер чуртувустуң соңгу талазын хостап алырывыска, анаа кандыг-даа завод турбаан, совет дузаламчының ачызында анаа баштайгы үлетпүр бүдүрүлгелери туттунгулаан».

Социалистиг Вьетнам амгы үеде деткимчени дыка-ла күзеп турар. Бүгү 800 километр кызыгаар дыргып болгулан турар Кыдатка ыдалаткан кампучий провокациялар чоннуң тургузукчу күш-ажылын соксаал чокка үреп турар. Кампучий режимниң истээшкиннеринден Вьетнам девискээрде дезип келгеннериниң саны 200 муң кижи чедип турар. Кыдаттың талазындан доктаамал кыжанышкыннар байдалдың дүшкүүрелин күштелдирип турар. Дыка хөй вьетнамнар шериг хевип уттуп каапкаш, тайбың күш-ажылче шымныга бээр арга чок болуп турарлар.

ВСР-ге экономиктиг дузаламчызын соксаткаш, оон-биле садыг харылзаазын үскеш, социализмниң эрге-ажыктарынга дерзии өскерликчи чоруун Пекин база катап көргеттинген. Вьетнам-биле садыглажылгага америк эмбаргонуң (хоругдалдың) күштүүн АКШ-тың президентизи Картер чоокта чаа ам-даа бир чылга узадып каан. Ол чорук чүге чедиргенил дээрге, Мурнуу-чөөн Азияның элээн каш чурттары Вьетнам-биле садыглажырда, АКШ биле Кыдаттың талазынче көре каап турар апарганнар.

Бо чылын Вьетнамга, сөөлгү 35 чылдарның дургузунда болуп көрбээн, улуг айыылдыг болгаш когаралдыг, эң-не күштүг үерлээшкин болган. Аажок улуг когаралга таварышкан тос провинцияларга чүс муң кижи чаглак чок арткаан. Үер алган шөлдерге 2 млн. 600 муң тонна рис узуткаттынган. Дыка хөй мал өлген. Оруктарны, көвүрүглерни, плотиналарны катап тургузарының чидиг проблемазы тургустунуп келген. Ол бүгү Вьетнамның качыгдаң турар бергелерин улам күштелдирген.

Ындыг-даа болза аныяк социалистиг республиканың дайзыннарының Вьетнам бодунуң бергелери-биле чааскаанзыраңгай, оспаксырган байдалга таваржыр дээр идегелинден чүү-даа бүтпээн. Совет Эвилели болгаш социалистиг дем каттыштырылга чурттары вьетнам улуска бүгү таланың политиктиг болгаш экономиктиг деткимчезин көргүзүп турарлар. Вьетнамның Коммунистиг партиязының болгаш Вьетнам Социалистиг Республиканың чазаанын Ле Зуанга болгаш Фам Ван Донгка баштаткан төлээлекчилериниң Москваага кээп чораан ол дугайын херечилеп турар. Ол үре-түңнелдиг аян-чоруктуң кол түңнели—ССРЭ биле ВСР-ниң аразында найыралдың болгаш кады ажылдажылганың дугайында Керээни чарганы. Ол Керээге совет таладан Леонид Ильич Брежнев биле Алексей Николаевич Косыгин, вьетнам таладан Ле Зуан биле Вам Ван Донг ат салган. Ол Керээ марксизм-ленинизмге болгаш ёзулуг интернационализмге үндезилеп, тайбың дээш демиселге, улустар аразында дүшкүүрлүг байдалдарның чавырылдырышкынын калбартырынга, социалистиг дем каттыштырылганың чаңгыс эвин быжыглаарынга ийи улустуң аңы-дуңмалышкы дем каттыштырылгазын быжыглаар.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СЭТА болгаш ПМА: кыска дыңнадыглар, тайылбырлар

БҮГҮ-НИИТИ АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУКТУҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Амгы үеде ядролуг чепсээ чок күрүнелерниң девискээринге ону тургуспазының дугайында резолюцияны КНО-нуң Кол Ассамблеязының бирги комитеди бадылаашкынының хөй нуруузу-биле хүлээп алган. Ол айтырыгны ССРЭ-ниң эгелекчи саналы-биле Кол Ассамблеяның XXXIII сессиязының хүн айтырыынга киирген. Ону ядролуг дайынның айыылын кошкадырынче чугула базым кылдыр ында үнелеп көрген.

Резолюцияның төлевилелиниң эдеринчи авторлары социалистиг чурттарның, Азия болгаш Африка чурттарының бөлүү болган. Ол резолюцияга удур НАТО кежигүннери 19 күрүне болгаш АКШ-тың эң чоок элээн каш эвилелчилери бадылааннар. Кыдаттың төлээлекчизи бодунуң чаңчыл болган тактиказын ажыглаан: НАТО-нуң агрессчи бөлүү-биле бодунуң ажык эвилели-биле бодун кана-даа каттышпаан күрүнелерниң мурнунга ат-аттарын оскунарындан сезингеш, ол бадылаашкынга киришпээн.

Амгы үеде ядролуг чепсээ чок күрүнелерниң девискээринге ону тургузарындан ойталаарынче ядролуг чепсектиг бүгү күрүнелерни резолюция кыйгырган. Ядролуг чепсээ чок болгаш бодунуң девискээринде ындыг чепсек чок бүгү күрүнелерни оларның девискээринге ындыг чепсекти тургузарынга чедирип болур кандыг-даа базымнарны кылырындан ойталаарынче ол документиде кыйгырган.

Массалыг узуткаашкынның чепсээниң чаа хевирлерин болгаш ындыг чепсектиң чаа системаларын ажылдап кылырын база бүдүрерин хоруур дугайында резолюцияны бирги комитет база хүлээп алган. Дайынның онза айыылдыг чепсээн шынар талазы-биле сайзырангайжыдарынга дээштиг моондак болур ужурлуг ындыг хоруур чоруктуң идеязын Совет Эвилели үндүрген. Массалыг узуткаашкынның чепсээниң чаа хевирлерин азы ындыг чепсектиң чаа системаларының тургустунуп келирин чайладыр дугуржулганы азы дугуржулгаларны ажылдап кылыр сорулгалыг чугаалажыышкыннарга багай салдар чедирер кандыг-даа ходелиишкиннерден ойталаарынче бүгү күрүнелерни резолюция кыйгырган.

Америк эртемденнерниң бодалы

ВАШИНГТОН. (СЭТА-ның корр). Ийи талалыг кады ажылдажылганың программазынга дүүштүр сөөлгү чылдарда ССРЭ-ге чораан америк специалистер көдээ ажыл-агый талазы-биле совет эртем шинчилелдериниң бедик деңнелдиг боор турарын демдеглеп турар. Эртемденнерниң шинчилеп турар ажылдарының улуг хемчээлдиин, эртем шинчилелдеринче Совет Эвилелинде көрүндүрүп турар улуг кичээнгейни америк специалистер база демдеглеп турар.

ССРЭ-ге чорааш, дыка хөй уттундурбас чүүлдерни көрдүм деп АКШ-тың көдээ ажыл-агый министерствозунуң үнүштер килдизиниң улуг генетиги Ч. Льюис медеглээн.

Иранда байдал улам чидигленген

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Информация агентилелдериниң дыңнадып турары ёзугаар алырга, декабрь 1-де, кежээ, комендант шагы эгелээн соонда Тегеранның хөй районнарынга чазакка удур массалыг чыскаалдар болган боор турар. Шериглер болгаш полиция чыскаалганнарны тарадыр сывырары-биле баштай карак чажы төгүлдүрер газ ажыглаан, оон улаштыр боо-чепсек чок кижилерже от ажыткан. Тегеран радиозунуң дыңнатканы ёзугаар алырга ол дүне 7 кижи өлүрткен, 24 кижи балыглаткан. Ынчалза-даа иран найысылалга ол хире эвес, а муң ажыг кижи өлүрткен деп Рейтер агентилелдиң корреспондентизи бадыткап турар.

Чазакка удур улустуң хөлзээшкиннери Исфаханга, Буширге, Зенджанга, өске-даа хоорайларга база болгулаан.

ПАРИЖ, (СЭТА). Иран эрге-чагыргалар чурттуң таварышканы кризисти политиктиг шиитпирлеп шыдаваан деп «Фигаро» солун бижээн. Иранның амгы ёзу-чурумну моон соңгаар оон-даа берге шылгалдаларга таваржыры чайлаш чок деп ол-ла солун бижээн.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың камгалал министерствозунуң улуг дужаалдыг дүжүмеди Пентагонга беседа кылгаш, ол чуртка «Барыын чүкке хамаарыштыр найыралдыг эвес ёзу-чурумну тургузары багай уржуктуг болур» деп медеглээнин «Вашингтон пост» солун бижээн. «Иранга интервенция кылыр талазы-биле АКШ-тың планын чугаалаарындан» ол дүжүмет ойталаан.

Иранның шажын ажылдакчызы Хомейниниң (амгы үеде ол Францияда чурттап турар) интервьюзун америк телевидение дамчыткан. Иран ёзу-чурумну Каттышкан Штаттарның деткип турарын ол шыңгыызы-биле шүгүмчүлээн болгаш иран улуска хамааржыр бойдус байлаан АКШ-тың үптеп турарын буруудаткан. Тегеранның болгаш Вашингтонның аразында шериг талазы-биле ханы кады ажылдажылга иран улуска чүгле хораны чедирер деп Хомейни медеглээн.

Иранның политик болгаш шериг талазы-биле улуг дужаалдыг 180 ажылдакчылары сөөлгү неделяның дургузунда 1,8 миллиард доллар акшаны даштыкы банкыларының агар саннарынче шилчиткенин Иранның юстиция министерствозунуң комиссиязы тодараткан. Ол ажылдакчыларның аразында амгы министрлер болгаш моон мурнунда министр турган кижилер, күрүне компанияларының, бүдүрүлгелерниң удуртукчулары, генералдар, парламент кежигүннери бар.

WE WON
GHT FO
MINORIT

РОДЕЗИЯ. Солсбериге африкан аныяктарның массалыг чыскаалы болган. Армияга келдиртири-биле африканнарны ыяавыла бүрүткээриниң дугайында Родезияның расисчи эрге-чагыргазының хүлээп алган хоойлузунга олар удурланганнар. Чыскаалганнар «Боттарывыстың аңы-дуңмаларывысты өлүрбес бис!», «Расисчи эвээш кезик дээш чаалашпас бис!» деп лозуннарны тудуп алгаш чорааннар.

АП — СЭТА-ның телефотозу.

ОКТЯБРЬНЫҢ 50 ЧЫЛЫ АТТЫГ

Тывага тургустунган баштайгы орус суурларының бирээзи Турангa 1908 чылдың ноябрь тончүзүнде баштайгы школаны ажыткан. Школаны тудуп кылыр алырынга чурттакчы чоннуң үлүг-хуузу улуг болган. Олар боттары акша-херекгизин киирип тургаш, школаны кылып алганнар. Аңаа үш чыл хуусаалыг өөренир турган. Школага эң баштай 40 ажыг өөреникчи келген. Бо баштайгы школага тыва араттарның ажы-төлү база өөренип тургулаан.

Совет Тываның бөгүнгү чаартылгалары кайгамчык. Школа болгаш культура албан черлери чок бичии суур безин тыппас бис. Амгы Туран хоорайда ниити билигниң ийи ортумак школазы ажылдап турар. Оон аңгыда аныяктарның кежээки школазы, уругларның музыка школазы база ында ажыттынган, аныяк-өскенни эртем-билигге өөредиринге, коммунистиг мөзү-шынарга кижизидеринге быжыг бааза боор турар.

Октябрьның 50 чылы аттыг Туранның № 1 ортумак школазы тургустунгандан бээр 70 чыл болган. Школачыларны күш-ажылга белеткээр, коммунистиг мөзү-шынарга хевирлеп кижизидер талазы-биле бо школаның чаагай чаңчылдары хөйге билдингир. Школаның башкылар коллективи өөредилге-кижизидилге ажылын сайзыраңгайжыдар дээш улуг ажылдарны чорудуп келген болгаш чорудуп турар.

Школа амгы үениң өөредилге херекселдери-биле дериттинген кабинеттерлиг. Башкылар коллективи школачыларның өөредилге-кижизидилгезиниң талазы-биле байлак дуржулгалыг.

Туранның № 1 школазының өөреникчилериниң бүдүрүлге бригадазының ат-сураа республикада билдингир. Бригаданың туруп келгени 20 чылдарның дургузунда эвээш эвес ажыл-херектер кылдынган. Уруглар өөредилгени күш-ажылы-биле холбавышаан, «Кызыл тараачын» совхозтан оларга быжыглаан шөлдерге кукурузаны, картофельди өстүрүп, бедик дүжүттү ап турарлар. Школаны дооскан соонда дыка хөй доозукчулар совхоз бүдүрүлгезинде ажылдап артып турарлар.

ЧУРУКТА: Туранның № 1 школазының хоочуннарының бирээзи, даштыкы дыл башкызы Антонина Викторовна Ткач өөреникчилери-биле кады олурары.

А. БЕЛОГОРСКИЙНИҢ фотозу.

-ЛАРЫН ТЫВАР

чиктиг чемишчилелге төгери-
ындыг-ла карын айтырыг бе?
А сөөлгү үш чылдарда совхоз-
тарга бир га черге-ле орту-
маа-биле чүгле 215 кг өдек
төктүнген. Районда барык-ла
12 муң га суггаттыг чер бар—
ол дээрге канчаар-даа эжок
улуг байлак-тыр. Оон алыр
тараазы гектардан-на 15 центнер деп планнап турар, бир эвес бүгү суггаттыг черлерден «Алдан-Маадыр» совхозтуң суггатчы бригадалары ышкаш 15—20 центнер чедир дүжүттү ап турар болза, район малынга четчир чемниг-даа, күрүнеге дужаар тараалыг-даа, чиир картофель, ногаалыг-даа турар ийик. Кайда боор. Карл Маркс, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг болгаш өске-даа совхозтар суггаттыг черлерден чогенчиг эвээш дүжүттү ап турар. Ынчангаш ортумаа-биле алырга, сөөлгү үш чылдарда тарааның ортумак дүжүдү суггаттыг гектардан 8,4-ле центнер болган.

Техника ажыглалы кончуг удуу деннелде: чижээ, эрткен чылын трактор парыгының элени 70 хире хуу, ажыглаалы 3 хуу, бир чижек тракторга таарыштыр ээлчег нормазы чүгле 3,9 га болган. Райкүүскомуң кодээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги К. Ш. [illegible]лаков, «Сельхозтехника» аттыг ажыл-ишкылының эргелекчизи Ф. Г Баранов, совхозтар директорлары, партком секретарлары мындыг фактылардан [illegible]ур түңнелди үндүрүп [illegible]лаан, кодээниң ажыл-иш-

дарын көвүдедиринге, малчыннарның культурлуг амыдырап чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургузарының, хандырылгазын экижидериниң чугулазын демдеглээн.

СЭКП обкомунуң ийиги секретары **В. Е. Серяков** конференцияга делгеренгей чүве чугаалааш, өске айтырыглар-биле чергелештир, кадрлар дугайын онзалап чугаалаан. Районда ортумак звенонуң удуртукчуларында колдуунда-ла тускай эртем чок практиктер ажылдап турар, чижээ, 35 бригадирлерниң болгаш ферма эргелекчилериниң чүгле 8-и тускай эртемниг. Байдал мындыг турда, районнуң совхозтарының дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринче чоруткан стипендиаттары кончуг эвээш: амгы үеде чүгле 13 кижи ынчаар өөренип турар. Районда бар тракторларны ийи ээлчег-биле ажылдадырынга 171 механизатор чедишпес, мындыг турбуже, совхозтар кодээ профессионал-техниктиг училищелерже улустар өөредип чорудар планнарын күүсетпейн турар. Малчыннарның мергежилин, арга-дуржулгазын, ажыл стажын барыш

Стрежевой — нефтичилер хоорайы

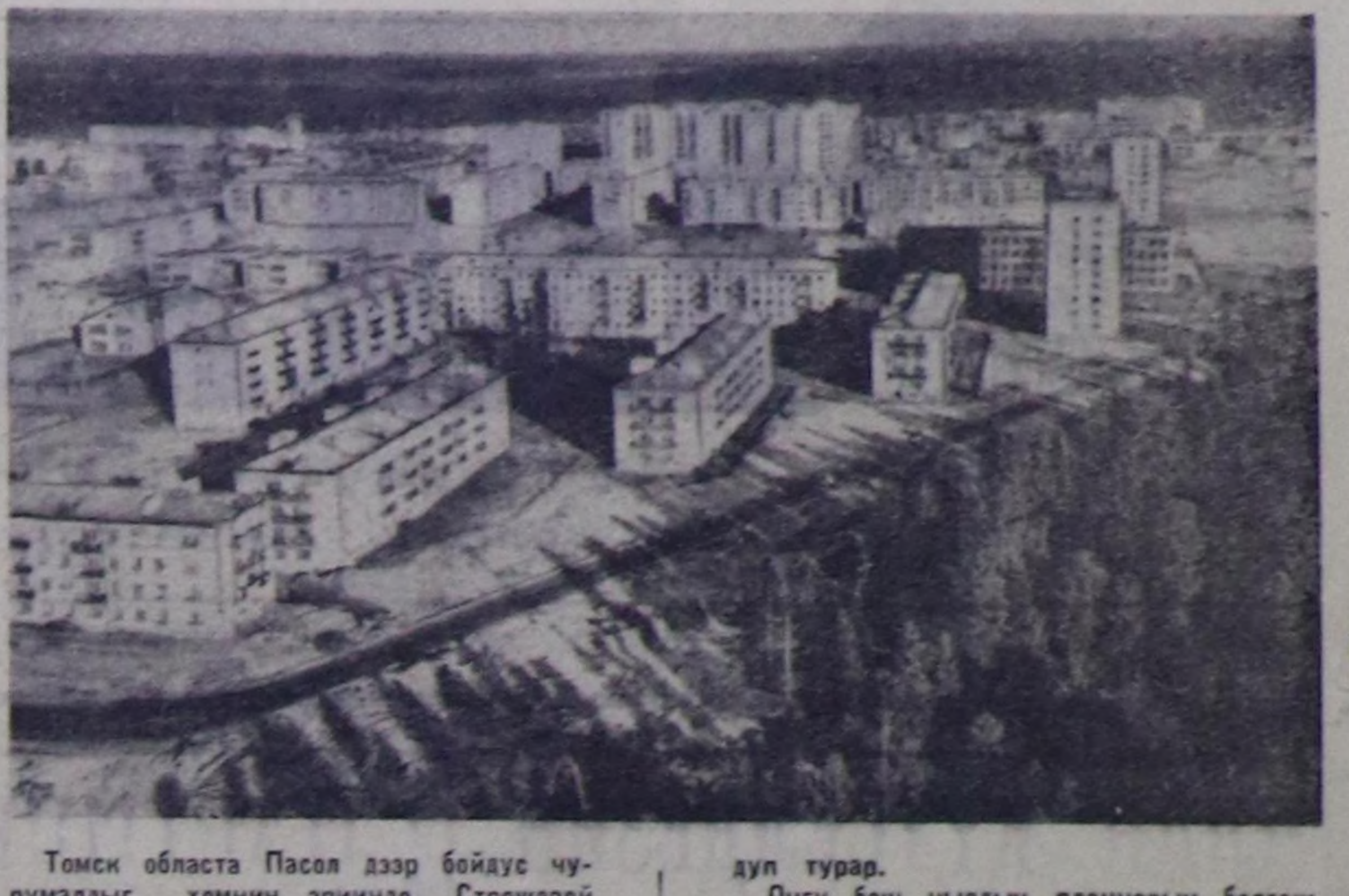

Томск областа Пасол дээр бойдус чурумалдыг хемниң эриинде Стрежевой деп чаа хоорай сөөлгү он чылдарның дургузунда тыптып келген. Бо дээрге Ортаа Приобьениң индустриалдыг болгаш культурлуг улуг төптериниң бирээзи, ында нефтичилер, үттекчилер, геологтар болгаш тудугжулар чурттап турар... Чыл келген тудум-на хоорайның кызыгаары улгадып, чаагайжыттынып турар. Чаа чурттаглга бажыңнарын, уруглар албан черлерин, школаларны, магазиннерни, эмнелге комплекизин тудуп турар.

Онгу беш чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш социалистиг чарышка киришпишаан, «Томскнефть» каттыжыышкын нефть тывыжын улгаттырып турар. Чыл эгезинден бээр олар 200 муң тонна нефтини пландан ажыр берген.

ЧУРУКТА: Стрежевой хоорайның ийиги микрорайону.

А. КУЗЯРИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

«ДАНЦИС» ДЭЭРГЕ ТАНЦЫ-ДЫР

Латвияга танцы уран чүүлү профессионалдыг болгаш сонуургактарга кылдыр сураjжып келген. Эң-не шыырак дээн бот-тывынгыр коллектив — Латвы ССР-ниң Петр Стучка аттыг күрүне университединиң студентилериниң «Данцис» деп танцы ансамбли болур. («Данцис» дээрге латыш дылдан очулдурарга канчаар-даа аажок хөглүг, шимченгир танцы хевири болур). Оон кадында республиканың шупту 10 дээди өөредилге черлеринде шак ындыг танцының коллективтери бар. Оларның чамдыызы база-ла «Данцис» ышкаш улусчу деп хүндүлүг атты чаалап алган.

«Данцис» студентилерниң бир дугаар-ла танцы коллективи болур. 1946 чылда тургустунган ук коллектив студентилерниң танцы уран чүүлүнүң эгезин салган. Оон организакчызы архитектура факультединиң 2-ги курузунуң студентизи Харий Суна турган. Харий Суна соонда барып танцы ансамблиниң үр үеде удуртукчузу болу берген. Харий Суна—талантылыг хореограф, хөй-хөй танцыларның тургузукчузу.

Оон тургускан танцылары концерттер программаларынга үргүлчү кирип турар. Чижээ: «Даугава чанынга» деп танцы эрте-бурунгу латыш хемниң чаражын мактап ырлап турар.

Ансамбльдиң ийиги уран чүүл удуртукчузу — Улдис Жагата. «Данцистиң чогаадыкчы өзүлдезинге ол улуг үлүүн киирген. Ол ам Латвы ССР-ниң «Дайле» деп күрүне ансамблин удуртуп турар.

Республиканың ийи кол хореографтарының ансамбльге киржилгези, оларның тургускан онзагай чараш танцылары репертуарның алдын фондузунда кирген. Ынчангаш ансамбль онза сураглаан. Кол-ла чүве күүседикчилерниң бот-идепкейи болур деп ансамбльдиң уран чүүл удуртукчузу Альфред Спура чугаалап турар.

«Танцы бистерге солун кылдыр чурттаарынга болгаш өөренирынге дузалап турар» деп күүседикчилерниң чаңгыс аай үнелээшкини ол.

«Данцис» элээн каш Бүгү-эвилел база бүгү-делегей фестивальдарының база конкурстарының лауреады. 32 чыл иштинде туруп келген ансамбльге беш-алды салгалдың танцычылары солушкан. Ам ансамбльде 30 ажыг танцычы, 12 ырражы болгаш 10 кижи хөгжүм херекселиниң бөлүүнде. Элээн каш бот-тывынгыр артистер университетти доозупкан болза-даа, ансамбль-биле харылзаазын үспейн турар.

«Данцис» ансамбль Финляндияга, Данияга, Кипрге, Болгарияга, ГДР-ге чораан. «Данцис» оон ыңай Москвага, Ленинградка, Арменияга, Грузияга, Молдавияга база кожа республикалар Эстония, Литваага оюнун көргүскен. Шак ындыг аалдаашкыннар ансамбльдиң репертуарын байлакшыдып турар.

Александр ЕМЕЛЬЯНОВ.
(ПМА).

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

КҮРСЕДИ АТТЫГ КУБОК

Кызылдың «Херел» спорт залынга хостуг хүрешке Оюн Күрседи аттыг кубок дээш маргылдааны ВЛКСМ хооркому эрткен дыштаныр хүннерде эрттирген. Аңаа 130 ажыг мөге киришкен. Оларның аразында ССРЭ-ниң ийи спорт мастери, чээрби спорт мастеринге кандидат бар.

Маргылдааның түңнелинде деңзи аайы-биле хууда бирги черлерни алган мөгелер илереттинген. Автооруп техникумунуң сургуулу Олег Ондар (45 кг), Кызылда Красноярскиниң политехниктиг институдунуң филиалының студентизи Семен Монгуш (48 кг), найысылалдың № 2 школазының өөреникчизи Сибирь зоназының чемпиону Орлан Ондар-оол (52 кг), Улуг-Хемден келген ССРЭ-ниң спорт мастери Владимир Кужугет (57 кг), педагогика институдунуң студентизи, спорт мастеринге кандидат Александр Кужугет (62 кг), педагогика институдунуң мөгелери Олег Сарыглар (68 кг), Валерий Ооржак (74 кг), автооруп техникумунуң сургуулу Валерий Орус-оол чемпион болганнар.

Команда талазы-биле Красноярскиниң политехниктиг институдунуң филиалының мөгелери бирги черни алгаш, Оюн Күрседи аттыг кубокту чаалап алган. Ийиги, үшкү черлерни Кызылдың педагогика институдунуң болгаш № 2 школаның командалары ээлээн.

Олимпий оюннарының чемпиону Олег Григорьев маргылдааны көрген.

З. МОНГУШ.

ЧУРУКТАРДА: маргылдаага тиилээн Красноярскиниң политехниктиг институдунуң филиалының командазы; маргылдаа үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

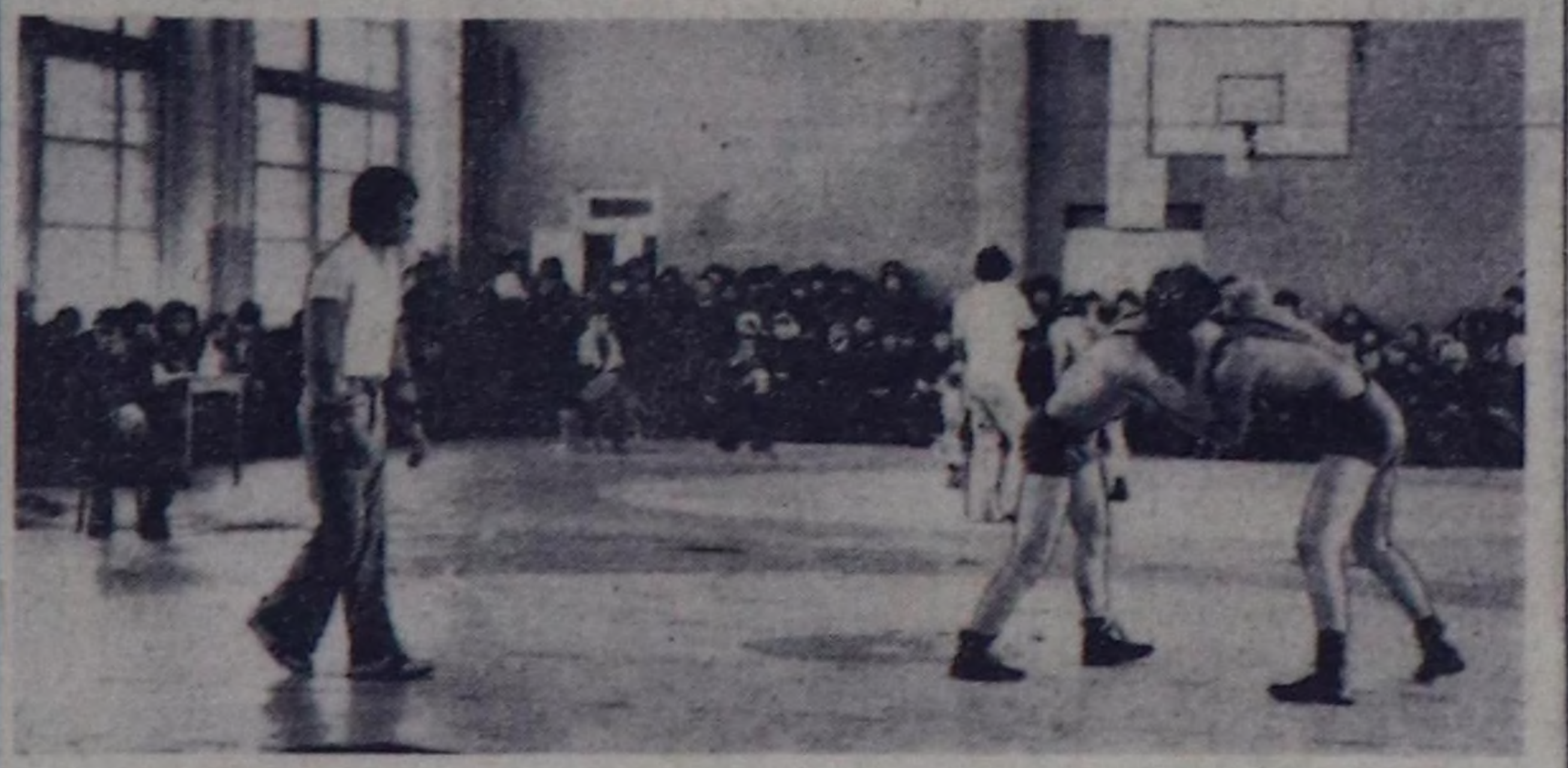

РАЙОН ЧЕМПИОНУ

Чөөн-Хемчик районнуң бирги чери дээш шыдыраа маргылдаазы Чадаанага болуп эрткен, аңаа 24 спортчу кирипкен. Бирги бөлүкке бирги, ийиги разрядтың шыдыраачылары ойнаан. Үш хүн үргүлчүлээн спортчу демиселдиң түңнелинде Карл Маркс аттыг совхозтуң төлээзи бирги разрядчы Максим Монгуш бирги черни ап, район чемпиону болган.

Ийиги бөлүкке үшкү болгаш разряд чок шыдыраачылар ойнаан, аңаа өрт чериниң ажылдакчызы Сат Бады-Белек тиилээн.

Районнуң спорт комитединиң даргазы Д. Монгуш маргылдааның тиилекчилеринге шаңналдарны тывыскан.

Районнуң шыдыраа федерациязының даргазы Ш. Монгуш маргылдааның түңнелин үндүрүп тура, чамдык эки чүүлдер-биле чергелештир четпестерниң дугайында чугаалап, ону эдип алырының сорулгаларынга доктаага н.

О. ШУННЕЙ.

Мурнунда—Белявский

ТБИЛИСИ. (СЭТА-ның корр.). Шыдыраа талазы-биле ССРЭ чемпионадының үшкү салыында Макарычев—Каспаров, Багиров—Дорфман оларның ужуражылышкыны хайым боон доозулган. Чемпионаттың баштайгы ийи салыында болган оюннар колдуунда-ла хайым болгулаан. Ынчангаш үшкү салыгда солун, чогаадыкчы демисел көстүп эгелээн.

Геллер—Свешников оларның салыы улуг сонуургалды бедидурган. Челябинскиден келген аныяк гроссмейстер каразы-биле ойнааш, сицилиан камгалалды шилип алган. Ынчалза-даа дуржулгалыг шыдыраачы Геллерниң туружу экии болган. Ону барымдаалааш, Свешников удур халдаашкынны кылып, баштай бир оолду, оон соонда бир боданы кааш берген. Удурланыкчызы тергиин эки көш кылганын көргеш, Геллер дүжүп бээр ужурга таварышкан.

Белявский — Тукмаковту, Цешковский — Михальчишинни уткан. Дөрт салыг соңгаарлаттынган.

Декабрь 5-те соңгаарлаттынган салыгларны чедир ойнаан. Ам дээрезинде Львов чурттуг гроссмейстер Белявский 2 санныг, мурнап турар.

Хоорайның XXIII партия конференциязының делегаттарының кичээнгейинге

Кызыл хоорайның XXIII партия конференциязы бодунуң ажылын декабрь 8-те, эртенгиниң 9 шакта, Тываның хөгжүм-шии театрының бажыңынга эгелээр.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

ДЕКАБРЬ 6-ДА
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.00—«Аныяктарның чогаадылгазы».
11.30—«Чаа өгленгеннер». Телешии.
12.45—«Дириг амытаннар дугайында». Дамчыдылганы Н. Н. Дроздов чорудар.
13.45—Медээлер.
13.55—16.00—Чапсар.
16.00—Медээлер.
16.20—Документалдыг фильмнер программазы: «Чурттуң кол педсовели», «Чүнү тарыыр сен...», «Эрте дан бажы».
17.15—«Төөгүнүң арыннары». «Е. Пугачевтуң удуртулгазы-биле тараачын дайыны».
17.45—«Ч. Айтматов чогаалчы-биле ужуражылгакын».

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер.
18.45—«Азия диптиң төвүнде». Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—«Эртемниң амыдыралы».
20.00—«Уругларга шүлүктер».
20.15—«Бөгүн делегейде».
20.30—«Хамаарышпас чорукту чарлааның хүнүнге—Финляндия Республиканың телевидениезиниң программазы».
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.05—«М. Брамс—№ 2 симфония». Фильм-концерттиң баштайгы көргүзүү. Дирижёру—Евгений Мравинский.
00.10—00.40 —«Каттырынчыглар чуртунче аян-чорук». Эртем-тайылбырлалдыг фильм. Төнгенде—медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.30—«Харыыланар, горнистер».
19.00—«Музейлерде болгаш делгелге залдарында». XVIII вектиң француз чуруктары. 1-ги дамчыдылга.
19.30—20.50—«Василий Бортниковтуң ээп келгени». Уран-чечен фильм.

ДЕКАБРЬ 7-ДЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

10.00—«Үе». Информастыг программа.
10.40—Эртенги гимнастика.
11.00—«Харыыланар, горнистер».
11.30—«Звёздочка». Уругларга киноальманах.
12.30—Делегей конкурстарының лауреады В. Ересько ойнаар. (фортепиано).
13.10—Медээлер.
13.20—16.00—Чапсар.
16.00—Медээлер.
16.20—Чурттуң телестудияларының документалдыг фильмнериниң программазы: «Телетайп», «Дагларже кижи чорупкан».
17.05—«Улустуң ниити ыры». Күрүнениң Г. Веревка аттыг ниити ырызының (Киев) киржилгези-биле фильм-концерти.
18.00—«Эрге дугайында беседалар».

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер.
18.45—«Чаш уругну уруглар садынга белеткенер». Документалдыг фильм.
18.55—«Кадыкшылга». Дамчыдылга.
19.15—Телемедээлер.
19.25—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

19.30—«Миллионнарның ленинчи университеди».
20.00—«Хөглүг ноталар».
20.15—«Бөгүн делегейде».
20.30—«Кино көрүкчүзүнүң спутниги». Дамчыдылганы кинорежиссёр С. Дружинина чорудар.
21.10—Уран чүүл мастерлериниң болгаш артист аныяктарның концерти. Останкинонуң концерт студиязындан дамчыдылга.
22.30—«Үе». Информастыг программа.
23.00—01.10—Спорт программазы: «Нувель де Моску» солуннуң шаңналы дээш фигуралыг чуңгулаашкын талазы-биле делегей маргылдаазы. Эжеш чуңгулаашкын. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдылга. Гандбол талазы-биле делегейниң чемпионады. Херээженнер. Братиславадан дамчыдылга. Төнгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

18.30—«Сээң амыдыралыңда ном».
19.00—«Музейлерде болгаш делгелге залдарда». XVIII вектиң француз чурукта. 2-ги дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

19.30—20.50—«Мээң кыжырымак аас-кежиим». Телефильм-шии. 1-ги сериязы.

(Солуннуң дараазында номери декабрь 8-те үнер).

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

ДЕКАБРЬ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Үр ээп келиишкин» 10.00, 11.45, 13.20, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Мультчылыдар» 9.35, «Ава» 10.55, 14.40, 16.30, «Мээн ээлдек, часыг анчыгажым» 12.45, 18.20, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Полиция комиссары буруудаткан» 15.00, 18.40, «Хар кырында үш кижи» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Айвенганың ахтазының чажыды» 15.00, «Сөөлгү ок» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

ДЕКАБРЬ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Читкен чаглак» 10.00, 13.20, 16.40, 20.00, шактарда.

«ПИОНЕР»: «Максим Перепелица» 9.00, 16.50, «Киноклуб: «Орлята» 10.45, 15.00, «Үр ээп келиишкин» 12.40, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Мээн ээлдек, часыг анчыгажым» 14.00, 16.00, 18.00, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Айвенганың ахтазының чажыды» 15.00, «Какпа» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Культура болгаш амыдырал

УГААН—БОДАЛ БАЙЛАКТАРЫНЫҢ ШЫГЖАМЫРЛАРЫ

Совет Эвилели чурттакчы чонунуң дөрттүн үш кезии бижик билбес чурт турган дээрзинге амгы үеде бүзүрээри берге. Октябрь революциязы чоннуң чырыдылыышкынынга болгаш угаан-бодал талазы-биле өзеринге эгээртинмес аргаларны ажыткан.

В. И. Ленин библиотекаларны ниитилелдиң социал амыдыралынга идепкейлиг киржип турар культура төптери деп санап чораан. Библиотекаларның ниитилел ужур-дузазы чүгле чонга номнарны калбаа-биле тарадырын организастаары, ажылчы чоннарны доктаамал номчуп турарынга чанчыктырары эвес, харын чурттуң политиктиг амыдыралынга, күрүнени эргелеп башкарарынга совет кижилерниң идепкейлиг киржиринге дузалаары болур деп, ол хөй удаа онзалап демдеглеп турган.

Бистиң чуртувуска бижик билбес чорукту узуткаарынга библиотекалар улуг рольдуг болган. Улуг Октябрь мурнунда орус улустуң 70 хуузу бижик билбес турган, а Ортаа Азияга таджиктерниң чүгле 3,9 хуузу, казахтарның 2,1 хуузу, узбектерниң 1,6 хуузу номчуп билир турган. Таджик литератураның классиги С. Айни, ол үени сактып тура, ук черниң чурттакчыларының арзындан бижик билир кижини тып алыры элезинниг ээн ховулардан чимистиг ыяш тып алыры-биле дөмей берге турган деп чугаалаан. Библиотека херээ кончуг өөжүм хөгжүп турганы билдингир. Эртем библиотекалары Россияның Европа кезээниң каш улуг хоорайларынга турган, база-ла аңаа 2 миллион ашпас номчукчулуг (160 миллион чурттакчы чоннуг турда) баштайгы хөй-ниитиниң библиотекалары тургустунган. Чурттуң чонунуң 80 хуузу болуп турган кодээ чурттакчылар колдуунда номга четпейн турган.

Амгы үеде Ортаа Азияда республикаларның девискээриниң хөй кезиин киириштирип турган Туркестан республиканың чаза хамааты дайыны төңгелек турда, 1919 чылда «Библиотекаларны национализастаар дугайында» доктаалды үндүрген, бир чыл эрткенде ол черге 500 библиотека албан черлери бар апарган.

В. И. Лениниң кыйгырыы ёзугаар баштайгы библиотекалар боттары чонга чедип турганнар. Чижээ, Ортаа Азияның республикаларынга оларны өглерге, шайлаар черлерге (чайхана) тургузуп, Совет чазактың политиказын тайылбырлаар, бижик билбес чорукту узуткаар сорулга-биле ырак турлагларже чоруп турган караваннар-биле номнарны чорудуп турган. Соңгу чүкке библиотекаларны иви болгаш ыт шанактарынга сөөртүп турган.

Амгы үеде ССРЭ-ниң бүгү чурттакчылары бижик-билиглиг. Ажылдап турар кижилерниң дөрттүн үш кезии дээди болгаш ортумак эртемниг, чуртта үш кижиниң бирээзи-ле (90 миллион ажыг) өөренип турар. Совет хамаатыларга 4 миллиард ажыг номнуг 350 муң библиотекалар бараан болуп турар.

Янзы-бүрү хар-назылыг болгаш сонуургалдыг номчукчуларга бээр номнарлыг ниити библиотекалардан аңгыда, школачыларга, студентилерге, даштыкы авторларны оларның боттарының дылынга номчуур кижилерге болгаш өскелерге-даа таарыштырган тускай библиотекалар база бар.

Амгы үеде библиотекалар номчулга конференцияларны, литераторлар, чурукчулар, артистер-биле ужуражылгаларны эрттирер культура төптери апарган. Библиотекалар дээрге күзээн кижи бүрүзүнүң ажыглап болуру угаан байлаазының шыгжамырлары-дыр.

АННА АНДРОНОВА.
(ПМА).

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:
индекс 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларының 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17531. Чагыг № 2737.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—01347